

Møte torsdag den 5. november kl. 10

President: H a n s J . R ø s j o r d e

D a g s o r d e n (nr. 12):

1. Innstilling fra utenrikskomiteen om nordisk samarbeid (Innst. S. nr. 13 (1998-99), jf. St.meld. nr. 30 (1997-98))
2. Interpellasjon fra representanten Karita Bekkemellem Orheim til barne- og familieministeren:
«Problematikken rundt spiseforstyrrelser blant voksne har fått stadig større oppmerksomhet. Men det finnes nå urovekkende tall på at stadig flere barn rammes av sykdommer som anorexia, bulimi nevrosa og uspesifiserte spiseforstyrrelser. Statens helsetilsyn oppgir at opptil 40 000 unge under 18 år har alvorlige problemer i sitt forhold til mat. En kombinasjon av dårlige spisevaner i hjemmet, kravmentalitet fra omgivelsene, reklame og søken etter idealer gjør at man finner spiseforstyrrelser også hos barn allerede før skolealder. Spekulativ reklame, dukker som forherliger en sykkelig tynn kropp, idoldyrkelse, barn som fotomodeller osv. er medvirkende årsaker til at barn og unge får et unormalt forhold til kroppen sin.
Hva vil statsråden gjøre for å sette problemet på dagsorden, og kan man forvente en handlingsplan fra Regjeringen med tiltak for å sikre barn og unge en sunn og god oppvekst?»
3. Interpellasjon fra representanten Marit Nybakk til helseministeren:
«I Norge lider stadig flere av spiseforstyrrelser. Pr. dato antas det at i underkant av 100 000 kan diagnostiseres som anorektikere eller bulimikere, men mørketallene er store. Identiteten knyttes i økende grad til kroppen. En slank og veldreid kropp assosieres med kontroll, vellykkethet, høy moral og viljestyrke. Anorexia og bulimi blir en mestringsstrategi for mange. I tillegg til forebyggende tiltak er det et stort behov for å styrke hjelpeapparatet.
Hva vil statsråden gjøre for å bedre behandlingstilbudet og ettervernet, og øke kompetansen i helsevesenet, slik at pasienter med spiseforstyrrelser får den hjelp de har behov for?»
4. Referat

Presidenten: Representanten Harald Tom Nesvik vil fremsette et privat forslag.

Harald Tom Nesvik (Frp): Jeg vil på vegne av representanten John I. Alvheim og meg selv fremsette et forslag om å be Regjeringen legge frem lovforslag som forbyr omskjæring av guttebarn som ikke har medisinske årsaker.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

S a k n r . 1

Innstilling fra utenrikskomiteen om nordisk samarbeid (Innst. S. nr. 13 (1998-99), jf. St.meld. nr. 30 (1997-98))

Johan J. Jakobsen (Sp) (ordfører for saken): La meg først rette en trykkfeil i innstillingen, side 8 spalte 1, hvor det skal stå «Nordisk Ministerråds budsjetter» og ikke «Nordisk Råds budsjetter».

Det nordiske samarbeidet har de senere år gjennomgått en omfattende reformprosess. Siktemålet med denne prosessen har vært både å effektivisere og vitalisere Nordisk Råd og å tilpasse rådets arbeid til de nye rammer som de nordiske lands medlemskap i henholdsvis EU og EØS setter. Reformprosessen er i god gjenge, og mye tyder på at det nordiske samarbeidet nå er i ferd med å finne sin form. Neste uke skal Nordisk Råd avholde sin 50. sesjon her i Oslo. Forhåpentligvis slipper vi denne gang å lese lederartikler med tittelen «Nordisk Råd på tomgang», slik det skjedde under den forrige sesjonen i Oslo i 1993.

Men selv om det er åpenbare positive trekk i utviklingen av det nordiske samarbeidet, setter ressursituasjonen klare begrensninger for rådets arbeid. I fjorårets innstilling mente flertallet i komiteen at det nå burde være rom for en forsiktig økning i det fellesnordiske budsjettet, målrettet i første rekke mot tiltak i Nordens nærområder. Dette ble fulgt opp av den norske regjeringen, uten at det var mulig å få støtte fra andre land enn Island. Dette innebærer at 1999 blir det fjerde året på rad med nedgang eller stagnasjon i Nordisk Ministerråds budsjett.

Økt satsing mot nærområdene har derfor hatt som konsekvens at andre viktige områder har måttet tåle innstramminger i forhold til de forventninger som lå i rapporten «Nordisk samarbeid i en ny tid». Det sies åpent i stortingsmeldingen om nordisk samarbeid at de senere års nedskjæringer har rammet bl.a. sentrale samarbeidsområder under den nordiske kulturavtalen, og at det derfor har vært vanskelig å oppfylle forventningene om et forsterket kultursamarbeid som ble skapt gjennom reformprosessen.

Kultursamarbeidet er på mange måter en hjørnestein i dagens nordiske samarbeid. Jeg er enig med Regjeringen i at kultursamarbeidet i det alt vesentlige bør være et Norden-samarbeid, selv om samarbeidet generelt sett innen Nordisk Råds ramme preges av fortsatt sterk vektlegging av den europeiske dimensjonen og samarbeidet mellom Norden og nærområdene. Egenverdien av et nordisk kultur- og verdifelleskap og behovet for å opprettholde og styrke nordisk identitet og Norden som region i Europa tilsier at kultursamarbeidet først og fremst skal ha en nordisk forankring. Jeg sier «først og fremst» for å markere at vi selvsagt heller ikke skal glemme nærområdene og det øvrige Europa når vi omtaler kultursamarbeidet.

Til EUs toppmøte i 1997 presenterte Finlands statsminister sitt initiativ om «Den nordlige dimensjonen» for å synliggjøre og koordinere EUs engasjement i nordområdene. Dette initiativet passer godt inn i Nordisk Råds ar-

beid og støttes derfor også av Norge. Rådet konsoliderte i 1992 for øvrig det parlamentariske samarbeidet i Østersjø-området og tok i 1993 initiativ til et parlamentarisk samarbeid i Arktis mellom de nordiske land, Russland, Canada og USA. Spørsmålet om en parlamentarisk overbygning av Barentssamarbeidet – på linje med det en har i Østersjø-samarbeidet – vil være i fokus når Nordisk Råd og Stortinget i april neste år sammenkaller til en parlamentarikerkonferanse for Barentsregionen.

Dette vidtfavnende tverrsamarbeidet vil bidra til verdifull utveksling av erfaring og kunnskap og skape forutsetninger for gjensidig tillit på tvers av gamle skillelinjer.

Det regionale samarbeidet i Arktis, Barentsregionen og Østersjø-området representerer for de nordiske land en ny type internasjonal samarbeid som går utover Norden som ramme. Nordisk Råd bør spille en aktiv og koordinerende rolle for å sikre at de nordiske land deltar effektivt i samarbeidet på parlamentarisk nivå i disse tre regionene.

Utviklingen i nærområdene er for øvrig en stor utfordring for de nordiske land. De baltiske land er på vei inn i de vestlige lands samarbeidsmønstre, både økonomisk og sikkerhetspolitisk. Det har etter hvert blitt en tradisjon at utenriksministrene i de tre baltiske land deltar på ett av de nordiske lands årlige utenriksministermøter. Disse såkalte 5+3-møtene har markert nordisk støtte til demokratiseringen og utviklingen i Baltikum og er blitt et forum for dialog om de baltiske landenes tilnærming til det vestlige samarbeidet. At den russiske utenriksministeren også har vært invitert, understreker at de nordiske land også vil inkludere Russland som en del av Nordens nær-områder.

At informasjonskontoret i St. Petersburg nå har fått offisiell status, tilsier at det nå bør kunne bli lettere både å øke aktiviteten og å utbygge kontaktnettet til ulike deler av Nordvest-Russland. Det vil nemlig være i Nordens egen interesse bl.a. å bedre den sosiale og helsemessige situasjonen i området, som i verste fall kan utvikle seg til en trussel mot stabiliteten og den demokratiske utviklingen i området. Det er ingen tvil om at det er en riktig prioritering av Nordisk Råd når det nå satses på tiltak overfor utsatte grupper av barn og ungdom i våre nærområder, og det er positivt at et prosjekt for vanskeligstilte familier, barn og ungdom i disse områdene er iverksatt nettopp i den norske formannskapsperioden.

I de senere år har det skjedd en viss tyngdeoverføring i det nordiske samarbeidet mot Sør-Europa og Øst-Europa, og herunder nærområdene. Dette har ført til at det i det vestnordiske området har kommet til uttrykk en viss bekymring for at Vest-Norden skal bli – litt for sterkt sagt – marginalisert i det nordiske samarbeidet. Denne uroen bør en ta på alvor. Norden som region vil bli svekket dersom en ikke fortsatt trekker Island, Grønland og Færøyene med som aktive medspillere i den nordiske familien, og som deltaker i Nordisk Atlantsamarbeid har Norge her et spesielt ansvar.

De frivillige organisasjonene representerer et bredt spekter av nordisk samarbeid. Ca. 700 organisasjoner i Norden har nordisk samarbeid på sin agenda. Disse orga-

nisasjonene vil i tiden som kommer, bli trukket mer aktivt inn i samarbeidet, og på Nordisk Råds budsjett for 1999 er det for første gang foreslått økonomiske midler til den frivillige sektor. Strategien for et fruktbart samarbeid mellom det frivillige og det offisielle nordiske samarbeidet er nedfelt i et ministerrådsforslag som vil bli behandlet på Nordisk Råds sesjon kommende uke.

Ministerrådets sektorarbeid med Europa-spørsmål har en stor spennvidde. Især gjelder dette innen forbruker- og ernæringssektoren, slik også Nordisk Råd har ønsket. Innen enkelte fagsektorer er det nedsatt spesielle arbeidsgrupper for å sikre nordisk samarbeid, bl.a. om EUs rettsakter og tilpasningen av EU-direktiver til de nordiske lands lovgivning. Når det gjelder beredskap for kommende direktiver, er det etablert et såkalt tidlig varslingsystem, slik at mulighetene til påvirkning i forbindelse med direktiver som en uansett, på grunn av EU og EØS-avtalen, vil måtte forholde seg til, blir bedre. Det er grunn til å anta at et tett og tidlig samarbeid mellom de nordiske land bidro til at f.eks. både forbrukerpolitikken og sysselsettingspolitikken ble styrket i den såkalte Amsterdam-traktaten.

Amsterdam-traktaten innebærer at Schengen-samarbeidet nå blir en inkorporert del av Den europeiske union. Forhandlinger om en ny avtale mellom EU og Norge er allerede i gang. Selv om den nordiske passunionen har en sentral plass i det nordiske samarbeidet, har ikke komiteen funnet det hensiktsmessig å drøfte dette spørsmålet i innstillingen. Denne saken vil Stortinget få anledning til å drøfte når det foreligger en ny framforhandlet avtale mellom EU og Norge.

Sikkerhets- og forsvarspolitikken har nå blitt en integrert del av debatten i Nordisk Råd. Samarbeidet om fellesopptreden i FN's fredsoperasjoner framstår i dag som den mest framgangsrike delen av det nordiske samarbeidet. Samarbeidet innenfor IFOR og SFOR i det tidligere Jugoslavia har ført det nordiske samarbeidet på dette området mange skritt framover.

1. juli i år anså en organisasjonen NORDCAPS for etablert. NORDCAPS erstatter tidligere nordiske samarbeidsstrukturer på området internasjonale fredsoperasjoner. Målet er å kunne stille en felles nordisk fredsbevarende enhet på brigades størrelse. Systemet skal omfatte enheter fra alle forsvarsgrener, og et nordisk styrkeregister er langt på vei ferdig opprettet.

Utenrikskomiteen legger denne gang fram en enstemmig innstilling om det nordiske samarbeidet. I fjorårets innstilling gikk Fremskrittspartiets medlemmer i komiteen inn for å avvike Nordisk Råd, som en konsekvens av at Sverige og Finland hadde blitt med i Den europeiske union. Hvis Fremskrittspartiet i løpet av det siste året har endret oppfatning, skal det bli interessant å høre hva som ligger til grunn for en slik kursendring.

Marit Nybakk (A): Det er ikke vanskelig å slutte seg til meldingens innledende merknader om at limet i samarbeidet i Norden har vært kulturelle og språklige likheter, demokratiske samfunnsmodeller og sammenfallende verdigrundinger. Vårt felles verdigrunnlag, basert på

bl.a. solidaritet, likeverd og demokrati, har også muliggjort en nordisk samordning av holdninger, tiltak og politikk i ulike internasjonale fora, ofte med konstruktive og vellykkede resultater. Faktisk har felles nordiske initiativ preget utviklingen av arbeid, mål og virkemidler i en rekke flernasjonale institusjoner, langt utover det Nordens størrelse og geografiske plassering skulle tilsi.

Stortinget behandlet f.eks. for et år siden stortingsmeldingen om reformer i FN-systemet. De nordiske land har i en årrekke hatt et nært samarbeid for å styrke og effektivisere FN på det økonomiske og sosiale området. Rapporten fra det andre nordiske FN-reformprosjektet ble overlevert FNs generalsekretær, Kofi Annan, i begynnelsen av 1997. Ett av forslagene var å ha en såkalt UN resident coordinator på landnivå, altså en person som skulle ha det overordnede ansvaret for de forskjellige FN-organisasjonene i hvert land, bl.a. for å unngå dobbeltkjøring og ulike prioriteringer i organisasjoner som dessverre til dels har utviklet ulike kulturer og i alle fall store egne byråkratier. Jeg har ved selvsyn, både i Vietnam og Laos og også i Sentral-Asia, sett at dette slår litt forskjellig ut, men tror totalt sett at en slik UN resident coordinator vil styrke FNs arbeid ute i de enkelte land. Et annet forslag fra rapporten var forslag om en mer forutsigbar finansiering av FNs utviklingsaktiviteter, bl.a. en finansieringsmodell basert på mer rettferdig byrdefordeling og muligheter for inntekter fra avgifter på valutatransaksjoner. Det er for øvrig også full nordisk støtte til Norges kandidatur til FNs sikkerhetsråd 2001-2002.

Selv om det nok er EU-kommisjonen som taler EU-medlemmenes sak i f.eks. Verdens Handelsorganisasjon, står Norden ofte sammen i synspunkter både når det gjelder WTO og i OECD-sammenheng, ikke minst for å sikre sosiale standarder og arbeidstakerrettigheter i disse systemene og i en mulig investeringsavtale, altså MAI-avtalen, hvis det blir noe av den.

På verdenskongressen til den Frie faglige internasjonale i 1996 ble det dokumentert hvordan presset på arbeidstakere og fagforeninger hadde økt mange steder i verden – fragmentering av ansettelsesforhold, økt produksjonstempo, manglende utbetaling av lønninger, fagforeningsknusing og utbytting av barn er bare noen eksempler på det som skjer. Nordens tilnærming til disse utfordringene ut fra vårt verdigrunnlag er ikke å reverseere de åpne markedene, men å få strengere regler og betingelser i internasjonale avtaler for å få fastsatt minstestandarder. Jeg vil bl.a. vise til at det til sesjonen i Nordisk Råd neste uke ligger et forslag til en uttalelse om nettopp MAI-avtalen.

Selv om bistand ikke lenger inngår i det formelle nordiske samarbeidet, er jeg glad for at det fremdeles er et omfattende uformelt samarbeid basert på sammenfallende syn på utviklingsspørsmål. Når det gjelder den multilaterale bistanden, er de nordiske lands politikk i de multilaterale organisasjonene i alt overveiende grad samstemt. De nordiske land har bl.a. lagt stor vekt på å sikre at den overordnede målsettingen om fattigdomsreduksjon blir styrende for utformingen og gjennomføringen av virksomheten i Verdensbanken og de regionale utvik-

lingsbankene. Jeg vil også nevne at de nordiske land i fjor engasjerte seg sterkt i videreutviklingen av det såkalte HIPC-programmet, dvs. Heavily Indebted Poor Countries, for å lette u-landenes gjeldsbyrde.

Det er likevel våre nørømråder og Europa som i dag representerer de største utfordringene, noe også meldingen bærer preg av. Det nordiske samarbeidet og deltagelse i regionale samarbeidsorgan preges av at det i våre nørømråder finnes to avgjørende premissleverandører, nemlig EU og Russland. EU er for øyeblikket uten sammenligning det mest kraftfulle instrument for et utvidet politisk samarbeid og en sosial utvikling i våre nørømråder. Med tre nordiske medlemsland i EU og to med EØS-avtale har naturlig nok den europeiske dimensjonen i det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet blitt forsterket. Nordisk Ministerråd har i dag et utstrakt samarbeid om koordinering av EU/EØS-saker der det er naturlig og det er felles interesser. Det finnes selvfølgelig eksempler på saker hvor det også er reelle interessemotsetninger, jeg tror ikke vi skal legge skjul på det. Men stort sett foregår det en samkjøring og en koordinering av slike saker. Det bør nok sies at Amsterdam-traktatens avsnitt om sysselsetting, likestilling og miljø i stor grad kan tilskrives nordisk påvirkning.

Det er lett å slutte seg til meldingens konklusjon om at EUs videre utvikling vil berøre alle de nordiske landene. Forhandlingene om den nye utvidelsen av EU er én av de viktigste prosessene i moderne europeisk historie. Norden har felles interesser i å bidra til å kvalifisere land som Estland og Polen til EU-medlemskap, samtidig som jeg tror vi må erkjenne at en del av disse søkerlandene i økende grad vil orientere seg mot Europa og kontinentet.

Det har vært viktig ved iverksettelsen av Amsterdam-traktatens bestemmelser å ha nær nordisk kontakt. Dette gjelder ikke minst i forbindelse med Schengen-samarbeidets integrering i en EU-ramme.

Dansk formannskap i Østersjørådet og norsk formannskap i Barentsrådet har, som meldingen understreker, forbedret mulighetene for nordisk samordning om de nordiske nørømrådene. La meg føye til at Østersjørådet også er viktig på grunn av sin sammensetning. Her sitter de fem nordiske land med sin ulike tilknytning til EU, her er de tre baltiske land, og her er Polen, Tyskland og Russland. Rådet holder på en måte Russland fast i nørømrådesamarbeidet og er derfor et viktig bindeledd mellom EU og Russland, mellom Norden og Russland. Østersjørådet er for øvrig et godt forum for meningsutveksling, men utfordringen ligger i å gjøre Østersjørådet i større grad til et operativt organ.

Jeg vil for øvrig trekke fram at komiteen i sin innstilling har vist til Innst. S. nr. 15 for 1997-98, som også dreide seg som nordisk samarbeid, der komiteen tok til orde for at det må finnes rom for økt satsing mot nørømrådene i det nordiske samarbeidet – dog ikke på bekostning av det konkrete nordiske samarbeidet. Her bør Norden søke å konkretisere og gi substans til EUs nordlige dimensjon, slik at EUs engasjement i nordområdene ikke begrenser seg til Østersjø-området, men at begrepet «den

nordlige dimensjon» blir betraktet som et samlet begrep for samarbeidet fra Østersjø-området i sør, gjennom Barentsregionen og til Arktis, slik komiteen uttrykker det.

Til slutt: Stortingets delegasjon til Nordisk Råd har tatt opp spørsmålet om også Barentssamarbeidet bør få en parlamentarisk dimensjon. Her bør Nordisk Råd kunne spille en rolle.

For øvrig viser jeg til komiteens innstilling.

Svein Ludvigsen (H): Når vi skal evaluere det nordiske samarbeidet, må vi holde fast i de overordnede målsettingene om nordisk nytte og nordisk merverdi. Det samme må også gjelde for den nordiske fellesinnsatsen i våre nærområder, enten det handler om Nordvest-Russland, Arktis eller Baltikum. Men med et nordisk budsjett som ikke er økt de siste årene, må nødvendigvis prioriteringene veies svært nøye når nye innsatsområder inkluderes i den nordiske interessesfære.

I Høyre ser vi satsingen på nærområdene av så vital betydning at vi ikke nøler med å karakterisere innsatsen utenfor det tradisjonelt definerte Norden som aktivitet med svært stor nordisk nytte. Miljø og barns livsvilkår, sykdomsutvikling og energiforsyning, for å nevne noen innsatsområder i Russland og Baltikum, er eksempler på aktivitet med langsiktig, stor nordisk nytte og nordisk merverdi. Forholdene i nabohuset har nemlig betydning for bofellesskapet rundt Norden.

La meg også legge til at den arktiske dimensjonen i nordisk samarbeid begynner å ta form og viser seg å være et interessant samarbeidsområde. Her kan Norge hente ut stor nytteverdi i et utvidet barentssamarbeid som inkluderer arktiske strøk utenfor Norden, som f.eks. i USA, Canada og Russland.

Jeg er enig med komiteen som i innstillingen understreker at Nordisk Råd bør ha en både aktiv og koordinerende rolle for å sikre et effektivt nordisk samarbeid på parlamentarisk nivå innenfor de tre regionene Barentsregionen, Arktis og Østersjø-området. Parlamentarikerkonferansen i Alta neste år vil bli en viktig arena for en slik parlamentarisk debatt.

Jeg minner forresten om at Høyre i sitt alternative budsjett for 1999 har lagt fram forslag om økt norsk innsats på miljø og atomsikkerhet i Russland og Øst-Europa, og vi gjentar fjorårets forslag om en ekstra bistandspakke på 80 mill. kr til nødhjelp på Kola gjennom frivillige organisasjoner. Begge deler er svært nødvendig.

Vi kan nemlig ikke frita oss selv for ansvaret for å være med og gjenopprette skadene etter 70 års kommunistisk vanstyre. På den annen side står det sentralt i våre betraktninger at Norge og Nordens innsats også må koordineres med og gjerne innenfor EUs politikk for den nordlige dimensjonen.

I det hele tatt er det viktig for Norge at Nordisk Råd prioriterer europeiske spørsmål for samordning av synspunkter i forhold til EU/EØS-saker. Og som et apropos: Det er interessant, men også helt riktig, når Bondevik-regjeringen i meldingen understreker at det nordiske samarbeidet bidro til å styrke forbruker- og sysselsettingspolitikken i Amsterdam-traktaten.

Takk og pris, vil nå jeg si, for at ikke alle nordiske land valgte Norges annerledesvei. Det blir selvsagt bare tankespill, men likevel er det fristende å spørre, siden Regjeringen er så positiv til de nordiske resultatene: Hva ville vi kunnet oppnå dersom alle de nordiske land hadde vært innenfor EU? Hvor mye mer kunne vi i samlet flokk innenfor EU ha oppnådd med å påvirke europeisk utvikling i retning norske og nordiske fellesverdier og løsnings? Jeg vet ikke om statsråden har tenkt i de baner, men selv EU-motstanderne i Regjeringen må vel innrømme at det ikke er de nordiske landene som står utenfor medlemskapet, som har gjort jobben for forbruker- og sysselsettingspolitikken i EU, som de – riktig – roser. Men eksemplet bekrefter at Norge har en stor utfordring i å få Danmark, Sverige og Finland til å tale også vår sak i EUs organer. Her er det nordiske samarbeidet den fremste arena for oss norske politikere.

Neste høst har Finland formannskapet i EU, våren 2001 følger Sverige etter, og Danmark avslutter de nordiske formannskapene høsten 2002. Norge bør ha en strategi for vår kommunikasjon med EU og våre nordiske naboer i denne sammenhengen, ikke minst for å sikre at EUs nordlige dimensjon også blir et nordisk og norsk anliggende.

Som medlem i Nordenutvalget i Nordisk Råd har jeg i det siste innenfor utvalget vært med på å fokusere særlig på kultur, de små språk, og hvordan vi skal kunne opprettholde og styrke den nordiske identiteten. Det skal også være viktige temaer på samlingen til Nordisk Råd i neste uke. Presset fra den angloamerikanske kulturen er en trussel, og i et slikt perspektiv er ikke bare grønlandsk, islandsk og samisk små språk, men også norsk blir et lite språk. På dette feltet vil økt innsats i Norden gi merverdi i våre nasjonale bestrebelser på å verne om vårt eget språk og vår egen identitet.

Nordens nærområder rykker oss stadig nærmere. Jeg registrerer samtidig en gryende frykt i Vest-Norden for at vi i det nordiske fellesskapet skal engasjere oss så mye østover at vi overser og ikke ivaretar vårt naboskap i Vest-Norden på en god nok måte. Vestnordisk Råd, det parlamentariske samarbeidsorganet for Grønland, Island og Færøyene, uttrykker en viss frykt for at et trangt Nordisk Råd-budsjett skal resultere i at man finansierer aktiviteter i nærområdene østover på bekostning av den felles vestnordiske kulturarven. Det er for øvrig slik at den brede satsingen på nærområdene har brakt bevilgningen gjennom Nordenutvalget ned med 4 prosentpoeng fra 1997 til 1999.

Her har vi i Norge et særlig ansvar, både ut fra at vi i et historisk perspektiv har sterke slektsbånd vestover, men det er også vi som på en måte danner grensen mellom nasjonene og selvstyreområdene på vestsiden ut i havet og landene i Skandinavia på østsiden. Derfor vil jeg be Regjeringen og Stortinget om å ha et våkent øye med hvordan vi i det nordiske fellesskapet prioriterer innsatsen mellom øst og vest. Jeg er for øvrig tilfreds med at representanten Johan J. Jakobsen for litt siden også sterkt understreket behovet for at vi har et våkent øye for Vest-Nordens plass i det nordiske fellesskapet.

Jeg minner også om at vi i moderniseringen av det nordiske samarbeidet påla oss selv og skapte forventninger om et forsterket kultursamarbeid. Her er f.eks. språksamarbeid, lærer- og elevutveksling, ungdomsutveksling, ordbokproduksjon og de nordiske husene på Island og Færøyene viktige instrument sammen med Kulturfondet. Nordisk Råd-budsjettet presses imidlertid i prioriteringen mellom nærområdene og forsterket kultursamarbeid så lenge særlig Sverige motsetter seg økte bevilgninger til Nordisk Råd.

Når det gjelder barn og ungdom og utvekslingsprogrammer og utdanning, må innsatsen økes i årene fremover både østover og vestover. Nettverk, kunnskap om hverandre, innsikt og forståelse kan best økes gjennom å føre unge mennesker sammen. I den nye generasjonen ligger det mye felles nordisk nytte og merverdi enten de kommer fra Norden eller nærområdene. Her må vi i Nordisk Råd-sammenheng og i nasjonal sammenheng foreta nøye vurderinger av de budsjettposter som er i Nordisk Råd, og lete etter den økte nordiske merverdi og nytteverdi, og så være villig til å avvikle ordninger som ikke gir en god nok effekt.

I Høyre har vi stor tro på at mer midler med fordel kan kanaliseres gjennom frivillig sektor. I dag blir kun 4-5 pst., tilsvarende 35 mill. danske kr av et totalt nordisk budsjett på 716 mill. danske kr, kanalisert til de frivillige organisasjonene. Erfaringen viser at merverdi utløses, at kreative løsninger velges, og at innlevelse og kunnskapsformidling og kunnskapstilegnelsen er stor i grasrotforsamlinger som arbeider med felles problemer og utfordringer.

Nordenutvalget i Nordisk Råd vil på sitt neste møte for øvrig oppnevne en arbeidsgruppe som skal utrede frivillighetssektoren i Norden, som en fortsettelse av det Ministerrådet har lagt opp til. Vi mener at det her ligger latente ressurser som må utnyttes enda bedre både innenfor Norden og overfor nærområdene. Det gjelder både støtteordninger, retningslinjer og muligheter for bedre samarbeid og vekselvirkning mellom offentlig og frivillig sektor.

Det er verdt å legge merke til at Nordens Folkelige Forsamling, som holdt sitt årsmøte i Kristiansand 25. – 27. september i år, ber om å bli mer brukt i nordisk sammenheng. De etterlyser en strategiplan for det nordiske samarbeidet med de frivillige organisasjonene, som gjennom sine ca. 1 000 forskjellige grupperinger dekker et bredt spekter av aktiviteter fra, som de sa, stillferdige kultursammenslutninger til aggressive miljøforkjempere. Nordisk Råd og Nordenutvalget, som i særlig grad har ansvaret for dette, bør og skal si ja til økt samarbeid med de frivillige organisasjonene i neste uke. Fra Høyres side er vi i hvert fall interessert i det.

Det norske formannskapet satte i fjor søkelyset på den frivillige sektorens betydning for det nordiske samarbeidet. Nordenutvalget følger nå opp og vil bringe oversikt over rammebetingelsene og gjennom bred kontakt med mangfoldet i sektoren sette søkelyset på problemer og utfordringer for de frivillige organisasjonene. Det er nettopp her mye av hele fundamentet for det nordiske samar-

beidet ligger. Men det er også interessant å få fram hvordan frivillighet fungerer som alternativ til offentlige velferdsløsninger i de ulike land, og hvilke forutsetninger som ligger til grunn for en positiv vekselvirkning mellom frivillig og offentlig sektor som velferdsprodusent, også innenfor det utvidede kulturbegrepet. Her ligger det løsninger som er overførbare til nærområdene. Derfor er det viktig at man reiser spørsmålet om økt innsats gjennom frivillighetssektoren kan bidra til gode løsninger på nærområdenes problemer, enten vi snakker om de sosiale problemene eller organisatoriske og kulturelle skjevheter, som igjen har implikasjoner for samfunnsutviklingen i Baltikum og Nordvest-Russland.

Med andre ord: Her kan vi kombinere et bredt folkelig engasjement med det å utløse merverdi og nordisk nytte i alle de fire regionene Nordisk Råd engasjerer seg i, nemlig Norden, Østersjøregionen, Barentsregionen og Arktis. Bedre kan det ikke bli!

Andre representanter fra Høyre vil i senere innlegg ta opp et par andre viktige temaer, bl.a. Nordisk Råds innsats for barn og unge i nærområdene og Nordisk Råds satsing på sikkerhets- og forsvarspolitisk samarbeid.

P e r O v e W i d t h hadde her overtatt presidentplassen.

Einar Steensnæs (KrF): Samarbeidet mellom de nordiske lands regjeringer og parlamenter har hatt som overordnet mål å knytte de nordiske land og folk nærmere til hverandre og å gjøre samlivet enklere mellom menneskene i de fem landene nord i Europa.

Likevel er vi ikke ved veis ende. Fortsatt eksisterer det ulike typer hindringer mellom de nordiske land som det er et nordisk politisk fellesmål å fjerne. Det framgår av innstillingen at det er tatt initiativ til oppnevning av en gruppe som skal identifisere nye områder for samarbeid i Norden. Jeg er glad for dette og håper man kan få ryddet av veien en rekke hindringer som har vanskeliggjort f.eks. et praktisk næringslivssamarbeid over grensene. Det bør kunne være slik at en svensk gravemaskinkjører enkelt kan ta med sin maskin over grensen for å utføre en jobb i Norge uten at nasjonale regelverk lager unødige hindringer.

Den internasjonale utviklingen har medført at Nordisk Råd i de senere år har styrket sitt engasjement på det sikkerhetspolitiske området. I august 1997 holdt rådet sin første sikkerhetspolitiske konferanse med deltakere både fra parlamentsiden og regjeringssiden i Norden, Baltikum og Russland. Samme høst ble også den første forsvarspolitiske redegjørelse gitt på rådets sesjon av den norske forsvarsminister, på vegne av de nordiske forsvarsministrene. Den sikkerhetspolitiske debatten er nå definitivt trukket inn som en integrert del av rådets arbeid. Dette har fokusert på politisk viktige spørsmål av felles nordisk interesse og har gitt debattene i Nordisk Råd en ny og interessant dimensjon.

I lang tid har det vært et tett nordisk samarbeid på Nordkalotten, et samarbeid som er videreført i Barents-samarbeidet, hvor også Russland er inkludert. En viktig

oppgave i Nordisk Råd vil være å sørge for at EUs engasjement og interesse for nordområdene ikke begrenser seg til Østersjø-området, men at det blir naturlig å betrakte den «nordlige dimensjon» som et samlet begrep for samarbeidet syd i Østersjøen gjennom Barentsregionen til Arktis. Spørsmålet som kan reises, er om også Barentssamarbeidet, i likhet med samarbeidet i Østersjøregionen og i Arktis, skal ha en parlamentarisk dimensjon. Dette vil bli diskutert på en konferanse i april neste år i Alta, som Nordisk Råd og Stortinget arrangerer i fellesskap, en konferanse som også saksordfører nevnte i sitt innlegg. Deltakere vil i hovedsak være parlamentarikere valgt fra de områder som inngår i Barentsregionen, samt deler av Nordisk Råd. Dette vil gi Barentssamarbeidet en bedre parlamentarisk forankring. Etter min mening burde Nordisk Råd både ha en aktiv og en koordinerende rolle for å sørge for at de nordiske land deltar effektivt i samarbeidet på parlamentarisk nivå i disse tre regionene. Fra norsk side kan det være av særlig viktighet å sørge for å holde oppe oppmerksomhet om og interesse for nordområdene. Begrepet den «nordlige dimensjon», introdusert av Finlands statsminister, Lipponen, sikrer ikke nødvendigvis en slik oppmerksomhet om de spesielle utfordringer vi har i nordområdene både politisk, økonomisk og miljømessig.

Jeg for min del mener at en viktig dimensjon i arbeidet i Nordisk Råd i forhold til nærområdene må være å minske den velstandskløft som er mellom de nordiske land og nabolandene. Sosial uro og manglende hensyn til miljøet kan være en alvorlig trussel mot stabilitet og sikkerhet. Derfor er det vesentlig at Nordisk Råd søker å utvikle kontaktene med Russland og styrker samarbeidet med de baltiske land. Dette er en side ved det nordiske samarbeidet som må være med og gi innhold til begrepet den «nordlige dimensjon». Fra norsk, nordisk og europeisk side bør det ligge en klar målsetting om å bringe Russland nærmere de vestlige samarbeidsordningene.

Den politiske plattformen i Nordisk Råd fungerer i dag som et viktig bindeledd mellom EØS-landene i Norden. Mye taler for at Norden vil bli tilsvarende viktig som bindeledd mellom nye og gamle EU-medlemmer. Dette vil også avspeile seg i samarbeidet mellom Nordisk Råd og de baltiske land gjennom Baltisk parlamentarisk forsamling, med Russland og med EU. Nordisk Råd arrangerte våren 1998 en konferanse i København om den kommende utvidelse av EU. De nordiske landene, med ulike erfaringer fra et samarbeid med og i EU, kan spille en viktig rolle som brobygger og bindeledd, men også som katalysator for et økt samarbeid i Østersjøregionen og i Barentsregionen.

En utvidelse av EU innebærer også en utvidelse av EØS, og jeg vil understreke betydningen av et nært nordisk samarbeid i denne prosessen. Som ledd i utvidelsesprosessen er det etter min mening viktig å styrke samarbeidet i rettslige og innenrikspolitiske spørsmål. Derigjennom kan samarbeidet over Østersjøen på asyl- og immigrasjonsområdet, grensekontroll og kampen mot internasjonal kriminalitet forsterkes.

Jeg vil understreke komiteens merknad om de frivillige organisasjonene. Det er viktig at de frivillige organisasjonene får større muligheter og bedre rammebetingelser for å kunne spille en aktiv rolle som samarbeidspartnere for Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd. Det dreier seg om et nettverk av nordisk samarbeid som kanaliseres gjennom 600 – 700 nordiske organisasjoner. Nordisk Ministerråds forslag til strategi for å styrke det frivillige nettverket i det nordiske samarbeidet – som skal behandles på Nordisk Råds sesjon i neste uke – har blitt møtt med en del kritiske merknader fra organisasjonene, men det kan også ses på som et konkret skritt mot et tettere samvirke mellom de frivillige organisasjonene og det offisielle nordiske samarbeidet. I forslaget legges det også vekt på den rolle de frivillige organisasjonene spiller i forhold til en demokratisk utvikling i nærområdene, f.eks. gjennom utdanning av ledere i de frivillige organisasjonene i de baltiske land. Oppbygging av nettverket mellom baltiske og nordiske NGOer må i framtiden også kunne inkludere Russland. Den norske delegasjonen har de senere årene hatt jevnlige møter med representanter for de frivillige organisasjonene. Dette er en ordning som vi vil fortsette med.

I likhet med Regjeringen mener jeg at arbeidet rettet mot barn og ungdom er en viktig del av det nordiske samarbeidet, både internordisk og det som er rettet mot nærområdene. De ulike utvekslingsordningene og stipendprogrammene er av stor betydning i denne sammenheng. Jeg håper at forslaget om en ny utvekslingsordning som skal omfatte grunnskoleelever, snart vil bli en realitet.

Jeg finner det for øvrig interessant at de nordiske og baltiske utdanningsministrene har gjort en avtale om igangsetting av en utredning med sikte på mulig etablering av et felles baltisk-nordisk utdanningsrom, med utgangspunkt i de nordiske og internasjonale samarbeidsavtaler på området. Jeg håper at de baltiske lands ønsker om fortsatt samarbeid på lærerutdanningsområdet og igangsetting av et prosjekt vedrørende integrering av funksjonshemmede i skolen, kan komme inn i nærområdeprogrammet neste år.

Stortinget vil i neste uke være rammen om Nordisk Råds 50. sesjon. I tillegg til de 87 faste parlamentarikermedlemmene vil også nærmere 60 medlemmer fra de nordiske lands regjeringer, med statsministrene i spissen, delta. Det er i år 50 år siden FN's deklarasjon om menneskerettigheter så dagens lys. Dette vil bli markert med kunstneriske innslag under åpningen av sesjonen, og dermed understreke bredden i det nordiske engasjementet og i den nordiske debatten. Sesjonsdeltakerne vil for øvrig bli møtt av ulike kulturinnslag her i huset, i trappehallen, hver morgen før møtestart.

Sesjonen skal også markeres utenfor Stortinget ved ulike kulturmarkeringer, som også byens befolkning skal kunne ta del i. Saras telt vil være et informasjonspunkt der publikum vil kunne få informasjon om det nordiske samarbeidet. Det vil være ulike stands og direkteoverført fjernsyn fra forhandlingene i sesjonen. Sakslisten til sesjonen bærer preg av mange interessante saker; utenriks-

utenrikshandels- og sikkerhetspolitiske saker, EU/EØS-koordinering, sysselsetting, arbeidsmarked, sosialpolitiske spørsmål, spørsmål som angår barn og ungdoms situasjon, rasisme, kriminalitet og kultur.

Så vidt jeg skjønner, vil det fra Ministerrådet bli lagt fram et meget stort antall redegjørelser og forslag. Det ligger således an til en sesjon med store utfordringer og et omfattende arbeidsprogram, og jeg ser for min del fram til noen spennende og interessante dager i Nordens tegn her i Stortinget i neste uke.

Øystein Djupedal (SV): Jeg kan uten videre slutte meg til mesteparten av det som er sagt i de foregående innlegg – det var mange gode ord om nordisk samarbeid. Det er viktig. Men man skal allikevel ikke underslå det faktum at det også finnes politisk uenighet i Nordisk Råd, og man skal heller ikke underslå det faktum at viljen til å prioritere Nordisk Råd er forskjellig i de ulike partiene og forskjellig i de ulike land. Det gjør at mange av de nødvendige og gode initiativ som tas, begrenses av den økonomiske og politiske muligheten til å sette dem i verk. Og sett fra vårt ståsted, er det bekymringsfullt at Nordisk Råds budsjett for fjerde år på rad skal reduseres i år, noe som gjør det enda vanskeligere å følge opp mange av de prisverdige og gode initiativ som Nordisk Råd har tatt, og som de vil prøve å iverksette – ikke bare i våre nærområder, men også i samarbeidet internt i Norden.

Siden jeg i all hovedsak er enig i mesteparten av det som er sagt, skal jeg ikke gjenta så mye av det, men bare understreke et par viktige momenter. Nordisk Råd har siden 1997 også fått et sikkerhetspolitisk aspekt som er veldig interessant. Både konferansen i Helsingfors og den forrige sesjonen i Helsingfors har vist at det var nødvendig. Det henger sammen med at vi har ulik tilknytning til allianser i Europa, både militære og andre sikkerhetspolitiske allianser, men samtidig er vi felles om mange, ikke minst gjelder det OSSE. Det gjør at Nordisk Råd har fått en ny dimensjon, og de debattene som nå er ført i Nordisk Råd om sikkerhetspolitiske utfordringer og tilknytninger, har vært veldig spennende, og har bidratt til å utvikle og berike Nordisk Råd.

Det som også er et faktum, er at gjennom de nordiske lands ulike tilknytning til EU har Nordisk Råd fått ulik prioritet i de ulike land. Det er jo ingen hemmelighet at enkelte land som har medlemskap i EU, prioriterer Nordisk Råd lavere enn vi gjør fra norsk side. Det må derfor være en målsetting at vi ivaretar det nordiske samarbeidet, og det må også være en målsetting at vi gir Nordisk Råd økonomisk og politisk mulighet til å spille den aktive rollen vi ønsker i Norden. Særlig har svenskene gjennom de siste år vist mindre interesse for Nordisk Råd, dessverre, og det må være en målsetting å få opp interessen for Nordisk Råd og det nordiske samarbeidet i de kommende år. For det er ingen hemmelighet og ingen uenighet om at det nordiske samarbeidet er en pilar for oss.

Det er også interessant å se at det nå i større grad tas initiativ for å utvikle samarbeidet vestover. Det er riktig som mange allerede har sagt, at vi har et aktivt engasjement både for Baltikum og Russland. Det er også tatt et

initiativ av den finske statsminister Lipponen som går på den nordlige dimensjon. Det betyr at den delen som ikke er godt nok dekket, er det som kalles Vest-Norden, som går fra Norge og vestover til Grønland, Island og Færøyene. Det ville nok være interessant å få utviklet en vestnordisk dimensjon i sterkere grad i Nordisk Råd. Det vil venstresosialistisk gruppe også komme tilbake til.

Neste uke skal den 50. sesjon i Nordisk Råd være her i Stortinget. Det blir en spennende sesjon, med mange ulike og spennende saker på dagsordenen. Jeg må si at det er interessant å se at presidiet enstemmig har gått inn for en meget kritisk uttalelse om MAI-avtalen, som venstresosialistisk gruppe har lagt inn. Det er interessant å se at et bredt politisk spekter, alle politiske partier i Norden, faktisk klarer å bli enige om en resolusjonstekst som er kritisk. Jeg tror at flertallet vil være enig i at man ønsker en speilvendt MAI-avtale – som jo da ikke er en MAI-avtale, men det er en annen debatt. Poenget er at det man ønsker lagt inn når det gjelder hvordan internasjonal handel og internasjonale investeringer skal reguleres, er sosiale og miljømessige standarder i mye sterkere grad enn det vi finner i dag. Det viser at det finnes en felles nordisk plattform for hvordan man skal ivareta miljø og sosiale standarder, og det er interessant. Så vil selvfølgelig debatten ut fra det gå på hvorvidt en slik avtale overhodet er fornuftig, og der vil nok de ulike partier og ulike land kanskje ha forskjellig syn. Men det er interessant å se at i et så viktig spørsmål klarer nordiske partier så langt å være enige om kritikk av en avtale som alle de nordiske regjeringer har sittet og forhandlet om i hemmelighet nede i Paris.

Etter disse korte ord skal jeg avslutte med å si at den biten som jeg føler er dårligst ivaretatt i det som nå foreligger, er utdanning. Vi har et språklig og også utdanningsmessig samarbeid i Norden, og ett moment som kanskje bør tas med, er at vi i for stor grad benytter oss av våre nabolands læresteder for høyere utdanning. Det at vi har bedre støtteordninger, gjør at vi dessverre ikke tar imot like mange nordiske studenter til Norge som vi sender ut til våre nordiske naboland.

Et initiativ som burde ha vært tatt, var at vi opprettet en eller annen form for stipendordning som i større grad gjorde det mulig også for nordiske studenter å komme til våre læresteder for høyere utdanning på samme måten som vi gjennom mange år har benyttet universiteter i både Danmark, Sverige og Finland. Det er et initiativ som kan ligge litt fram i tid. Uansett er utdanningssamarbeidet i Norden en av pilarene i det nordiske samarbeidet.

Harald Hove (V): Vi må kunne konstatere at i uken før Nordisk Råd skal ha sin 50. sesjon her i Oslo, har vi fått bekreftet også for 1997 og 1998 at det nordiske samarbeid er viktig, og det gjelder samarbeidet både på regjeringnivå i Ministerrådet og parlamentarikersamarbeidet i Nordisk Råd. Like viktig er det å fremheve at også det mer folkelige samarbeid og samarbeidet basert på de frivillige organisasjonene er sentralt og vesentlig i Norden.

Det er ganske åpenbart at en viktig faktor for det nordiske samarbeidet er knyttet til felles språk og felles kultur. Men jeg tror det er viktig at vi er oppmerksom på at spesielt for Finland er ikke språkfellesskapet det samme som for de tre skandinaviske landene. Med denne måten å formulere det på har jeg latt Island være i en slags mellomposisjon, og det er i og for seg bevisst. Når det særlig gjelder Finland, men også Island, Færøyene og Grønland, er det viktig å være oppmerksom på at vi ikke har det samme språkfellesskapet som de tre skandinaviske landene har.

En annen viktig del av nordisk samarbeid i mange perioder – for så vidt lenge før vi fikk Nordisk Råd – har vært lovgivning. Jeg tror det er veldig viktig at vi fortsatt er opptatt av det. En side av lovgivningssamarbeidet er det som har vært nevnt, nemlig samarbeidet knyttet til de tre landene som er EU-medlemmer, i form av felles regelverk i forbindelse med EU og EØS. Det er en viktig side av et lovgivningssamarbeid, og det kan være et visst poeng at dette ikke er noe nytt, men egentlig en slags forlengelse av et gammelt og tradisjonsrikt nordisk lovsamarbeid. Men det er viktig å være klar over at lovgivningssamarbeidet vil være knyttet til områder som ikke er en del av EU/EØS-lovgivningen. Jeg kan nevne at jeg er med i en arbeidsgruppe som skal se på barn og unges situasjon i Norden. Spørsmål om samarbeid knyttet til lovgivning for barn og unge vil være noe av det man antagelig kommer til å gå inn på der.

Heller ikke i år klarte Svein Ludvigsen å la være å antyde at det nordiske gjennomslaget i EU kanskje kunne ha blitt sterkere dersom også Norge hadde vært medlem av EU. Det kan man selvfølgelig ikke se bort fra. Men samtidig tror jeg det kan ligge et poeng i at de tre landene som er medlem, kan ha en større tyngde og et større gjennomslag ved at man forut for prosessen i EU har et samarbeid også med de to EØS-landene Island og Norge. Jeg tror at man skal være oppmerksom på at det at Norge og Island står utenfor EU, i en del sammenhenger faktisk også gir en styrke, og at det kan være en fordel for Sverige, Danmark og Finland i noen sammenhenger at land utenfor EU er deltagere i det nordiske samarbeidet.

Til slutt vil jeg bare så vidt gå inn på den geografiske dimensjonen for det nordiske samarbeidet, litt på linje med det som både Johan J. Jakobsen, Svein Ludvigsen og Øystein Djupedal var inne på. Det er vel naturlig at 1990-årene på mange måter har blitt et tiår hvor det nordiske samarbeidet har vendt seg mot Østersjøen og Barentshavet på grunn av den utviklingen som førte til at de baltiske land og Russland kom i en helt annen situasjon rundt 1990 enn tidligere. Men i den sammenheng er det viktig å understreke at det også er et Vest-Norden, og det er kanskje et lite paradoks – og noe som vi fra norsk side burde vurdere – at det vestnordiske samarbeid skal være knyttet til Færøyene, Island og Grønland uten at også Norge er deltager. Det kan være et poeng å understreke at store, viktige ressurser som fisk og olje nettopp befinner seg mellom Norge og disse landene i Nordsjøen og i Norskehavet. I den sammenheng, når vi trekker inn Nordsjøen, bør vi kanskje fokusere på at Storbritannia

blir et naboland til Norden det også, og det er kanskje en dimensjon vi burde bli litt mer opptatt av.

U r s u l a E v j e hadde her overtatt presidentplassen.

Lodve Solholm (Frp): Representanten Johan J. Jakobsen nemnde vårt forslag frå i fjor om å legge ned Nordisk Råd. La meg i den sammenhengen få slå fast ein del punkt:

Det går ikkje på at Framstegspartiet dermed ønskjer å legge ned nordisk samarbeid, men vi ser på – og trur på – dette samarbeidet som heilt uavhengig av Nordisk Råds funksjon og eksistens. Det er også ei kjensgjerning at Nordisk Råd er eit parlamentarisk forum, og det har ikkje alltid vore like godt eigna til samarbeid – av ulike årsaker, ikkje minst no når vi veit at tre av fem land er medlemmer av EU. Dette har skapt problem, dette har skapt vanskar for samarbeidet om ein del vesentlege saker.

Eg var også medlem i Nordisk Råd i perioden 1989 – 1993. Då var det berre eitt av desse fem landa som var medlem av EU, og då var det faktisk litt enklare å samarbeide. Eg merkar stor forskjell – eg har vore borte i fire år og har kome tilbake – eg merkar at det no er ei anna interesse for Nordisk Råd frå ein del land, og at ein ser at samarbeidet kan gå føre seg på andre område enn i Nordisk Råd.

Vi i Framstegspartiet har sagt at dette samarbeidet kanskje vil finne ei betre løysing gjennom å auke samarbeidet på ministernivå og ikkje på parlamentarisk nivå, som Nordisk Råd er. Derfor har vår haldning vore at arbeidet i Ministerrådet burde styrkast, mens arbeidet i Nordisk Råd kunne reduserast.

Kvifor har vi denne haldninga? Jo, vi synest kanskje ikkje resultatet står i stil med den innsatsen som blir lagd inn i potten. Vi bruker, som det står i innstillinga, 716,9 mill. danske kr i året på Nordisk Råd-samarbeid – med dagens kronkurs tilsvarar det nesten 1 milliard norske kr. Og då vil ein kunne stille seg spørsmålet: Kva har vi konkret fått igjen for denne store innsatsen? Står resultatet nokolunde i stil med den innsatsen vi legg ned her?

Framstegspartiet vil framleis vere kritisk til arbeidet i Nordisk Råd. Vi ønskjer eit nordisk samarbeid, men vi er ikkje så sikre på at eit forum som Nordisk Råd er det riktige. Men kanskje vil det vere ein betre arbeidsmetode å jobbe innanfor Nordisk Råd med tanke på å endre innsatsområdet, endre profil og endre måten å jobbe på, enn nødvendigvis å foreslå her i Stortinget at Nordisk Råd skal leggast ned. Det er ei av årsakene til at vi i år ikkje har fremja det forslaget. Kanskje vi har ein annan arbeidsmetode i tankane.

Når dette er sagt, er det klart at det innanfor Nordisk Råd også skjer positive ting som vi no anar konturane av, og som eg trur dei nordiske landa bør engasjere seg i. Og så lenge ein har Nordisk Råd, bør ein kanskje også bruke dette forumet til å engasjere seg i nettopp eit par ting. Det går på t.d. Baltikum, det går på at vi, som naboar til desse nye demokratia, må vere villige til å bruke vår kunnskap

om demokratiutvikling for å hjelpe desse landa til å få ei utvikling dei er tente med. Og det trur eg trengst. Kommunalkomiteen har nyleg vore i to av desse landa og sett på forholda, og det er heilt opplagt at dei treng hjelp på ein del område, ikkje minst når det gjeld demokratiutvikling. Men ein må også få stoppa ei sosial utvikling som held på å ta feil veg i desse landa, kanskje på grunn av manglande demokratisk styring i oppstartingsfasen.

Men eg trur vi skal vere vare for at Baltikum ikkje er ein samla region. Kanskje er denne regionen – iallfall fekk vi det inntrykket då vi var der – endå meir ulik enn den nordiske regionen er. Det er mykje større forskjell mellom dei tre baltiske landa enn det er mellom dei fem nordiske. Derfor skal vi vere varsame når vi snakkar om Baltikum som eit synonym for tre land som er på veldig forskjellige utviklingsstadium.

Eg synest også arbeidet med å få orden på atomavfallsproblema i Nord-Russland er eit av dei områda der det nordiske samarbeidet bør utvikle seg vidare og vere til hjelp for alle som bur i dette området. Derfor trur eg det er viktig – og riktig – at vi trekker inn den nordiske dimensjonen som Lipponen kom med i si tid, slik at Austersjø-samarbeidet også får ein dimensjon av Barents- og Arktis-samarbeidet, og eg har lyst til å sitere det som komiteen seier på side 8 i innstillinga:

«Det vil være en viktig oppgave for de nordiske land og Nordisk Råd å bidra til at EUs engasjement og interesse for nordområdene ikke begrenser seg til Østersjøområdet, men at begrepet «den nordlige dimensjon» blir betraktet som et samlet begrep for samarbeidet fra Østersjøområdet i sør, gjennom Barentsregionen og til Arktis.»

Eg trur det er viktig og riktig at vi har den dimensjonen på vårt arbeid i Nordisk Råd. Og eg trur at eit nordisk samarbeid, same korleis vi snur og vender på det, er og blir tufta på at broderfolka i Norden samarbeider, ikkje på grunn av Nordisk Råd, men kanskje snarare trass i Nordisk Råd. Skal dette samarbeidet halde fram og utvikle seg og vere til gagn for dei nordiske landa og dei samkvema som vi vonleg skal ha i Norden, er det samarbeidet mellom enkeltmenneske, samarbeidet mellom bedrifter, næringsliv og regionar som må utgjere grunnpilaren i dette samarbeidet i Norden. Eg trur ikkje Nordisk Råd er den største grunnpilaren.

Til slutt vil eg seie at vi i Framstegspartiet ikkje er uroa over at dette er fjerde året på rad at Nordisk Råds budsjett blir redusert. Etter å ha vore medlem av Nordisk Råd i fem år, er eg overtydd om at denne organisasjonen berre har godt av og vil vere tent med at ein gjennomfører ei effektivisering og rasjonalisering og dermed kan spare pengar og kanskje få meir samarbeid ut av kvar av desse nesten 1 milliard norske kronene som ein bruker totalt i Norden på dette samarbeidet.

Berit Brørby Larsen (A): I motsetning til Lodve Solholm mener jeg at Nordisk Råd faktisk er Nordens viktigste talerstol. Den rolle de internasjonale organisasjonene spiller i arbeidet for forståelse landene imellom som konfliktløser og kontaktskapere, må ikke undervur-

deres. Når man tenker på det regnestykket som Lodve Solholm nå gjorde rede for, nemlig at det nordiske budsjettet er på om lag 1 milliard norske kr på over 20 mill. innbyggere, sier det seg selv at det ikke er mange kronene pr. innbygger vi snakker om.

Når nordiske parlamentarikere, ministere, embetsmenn og pressefolk kommer sammen i neste uke, er det ikke bare for å markere Nordisk Råds 50. sesjon. Det har vi ikke tid til. I det nordiske samarbeidet skjer det faktisk mye mer enn på mange år, og årets sesjon ligger an til å bli et ganske hektisk og innholdsrikt møte. Det vil bli fattet vedtak som på ulike måter påvirker Nordens rolle og plassering i Europa.

Noe av det viktigste å reflektere over for oss som er opptatt av å utvikle det nordiske samarbeidet, er konsekvensene av EUs utvidelse østover. Hvis vi antar at EU kommer til å bestå av et drøyt tyvetalls land tidlig i neste århundre, vil vi ha å gjøre med en organisasjon som strekker seg over størstedelen av Europa, og som er langt mer mangfoldig enn det fellesskapet Norge sa nei til i 1972 og i 1994. Jeg tror ikke det blir mulig å detaljregulere EU. Jeg tror ikke det vil være stemning for en strømlinjeforming av nye og gamle medlemmer. Jeg tror kort og godt at vi får et annerledes EU – et EU som i økende grad vier seg til de store samarbeidsspørsmålene.

EUs nærhetsprinsipp, som går ut på at avgjørelsene skal fattes nærmest mulig de mennesker som er berørt, må i framtiden bli tillagt større vekt. Vanligvis snakker man om å overføre oppgaver eller beslutningsmyndighet fra det overnasjonale nivået til de nasjonale organene. Min påstand er at dette ikke er nok. I årene som kommer vil EU også måtte lene seg mot det regionale samarbeidet i Europa. EU trenger avlastning. I et stadig mer komplekst Europa vil EU behøve regionale organisasjoner som Nordisk Råd for å ha fingeren på pulsen.

Mye av det nye i dagens samarbeid i Europa er nettopp knyttet til regionene og spørsmålet om regional utvikling. De siste årene har det vokst fram en rekke nye regionale organisasjoner som omfatter land på begge sider av det gamle jernteppet – Baltisk Forsamling, Baltisk Råd, Barentsrådet, Østersjørådet og Arktisk Råd. Alle er uttrykk for samarbeidsmulighetene som har åpnet seg med kommunismens fall og oppløsningen av Sovjetunionen. Det er hyggelig å konstatere at Nordisk Råd har spilt en nøkkelrolle i dannelsen av de fleste av de nye organisasjonene. Jeg kan nevne at Nordisk Råd og Stortinget står som vert for den aller første Barents- parlamentarikerkonferansen som skal finne sted i Alta i april til neste år.

Gjennom de nye organisasjonene har Nordisk Råd utviklet et finmasket nett med politiske kontakter i Estland, Latvia, Litauen, St. Petersburg, Karelen og i Murmansk-området, ikke minst på parlamentarikernivå. Samarbeidsmønstrene er ennå uferdige, og det vil etter hvert dukke opp behov for en klarere arbeidsdeling mellom organisasjonene, men vi kan allerede nå slå fast at demokratiutvikling i de baltiske og russiske nærområdene er blitt et kjernesporsmål i det nordiske engasjementet.

I Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd arbeider vi inntil nå med å utvikle prosjekter i samarbeid med balterne

og russerne, og mitt inntrykk er at innsatsen i dag er langt mer håndfast enn den var for noen år siden. Den nordiske innsatsen har en idealistisk nerve, men la det være helt klart: Det er i vår egen interesse at utviklingen i nærområdene kommer inn på et trygt spor. Vi har sett at den kalde krigens slutt har tatt lokket av gamle etniske konflikter i flere deler av det tidligere Øst-Europa. Hendelsene på Balkan er et tragisk vitnesbyrd om hvor galt det kan gå. Baltikum er ikke Balkan. Men la oss aldri underverdere den destruktive kraft som kan ligge gjemt i nasjonalismen.

Vi vet at den økonomiske utviklingen i reformlandene er ujevn, og at resultatet er voksende sosiale forskjeller. Til overmål er det en fare for at Europa enkelte steder igjen kan bli delt, denne gang av en fattigdomskløft. Levekårsforskjellene over grensen mellom Russland og Finland/Norge er større enn over noen annen grense. Og de er økende. Fattigdommen, som særlig rammer barn og eldre, kan bli en kilde til sosial uro i nærområdene. Barns situasjon er nå satt på den politiske dagsordenen i de baltiske landene, mye på grunn av en sterk og opplysende rapport fra en nordisk parlamentarikergruppe. Helseproblemene utvikler seg fra vondt til verre i flere områder i Nordvest-Russland. Nordisk Råd støtter alle gode krefter som bekjemper nøden, og vil fortsatt øve påtrykk for at det utarbeides en samlet, effektiv helseplan for Barents-regionen.

EU har mange oppgaver å løse og mange forventninger å hankses med. De forestående utvidelser i Sentral-Europa betyr at EU vil få et enda lengre sakskart. Det nye EU behøver en gjennomtenkt regionalpolitikk for Norden og Nord-Europa, men vi kan ikke regne med at de sydlige medlemsland eller kandidatlandene i øyeblikket vil ofre særlig oppmerksomhet på spørsmålet. Det er opp til oss i Norden å ta initiativet. Den finske statsministeren, Paavo Lipponen, har tatt et første skritt med sitt utspill om en nordlig dimensjon i EU. Oppgaven er nå å gi den nordlige dimensjonen en tydelig *nordisk* dimensjon.

For å lykkes i nærområdene må EU ha flere nordiske kort på hånden. Det er nødvendig å trekke inn den betydelige politiske erfaring og de mange personlige nettverk som Nordisk Råd og andre nordiske institusjoner har opparbeidet. Nordisk Råd er både i kraft av sine egne samarbeidstradisjoner og gjennom sin rolle som fadder for mange av de nye regionale sammenslutningene, godt plassert til å påta seg rollen som et bredt og fleksibelt forum for politisk debatt og koordinering i Nord-Europa. Jeg tror at Estland, og etter hvert også Latvia og Litauen, vil oppdage at de kan behøve bredere allianser også etter at de har oppnådd medlemskap i EU.

Ofte kritiseres Nordisk Råd for å være en sosial prateklubb med begrenset betydning for folk flest og deres hverdag – og jeg hørte av hr. Lodve Solholms innlegg at det synet fortsatt lever særlig godt i Fremskrittspartiet. Men det er feil. Initiativer som startet i Nordisk Råd, har i flere sammenhenger vært viktige for politiske beslutninger man senere har fattet i de nasjonale regjeringer og parlamenter. Men etter min mening er Nordisk Råds noe «uformelle» rolle vår styrke, og det som gjør at nettopp

denne organisasjonen kan spille en viktig rolle i den europeiske utviklingen. Det er nettopp ved å være en møteplass og et debattforum at Nordisk Råd kan tilby en litt mer uformell arena for beslutningstakere og samfunnsengasjerte mennesker fra Russland, Polen, de baltiske statene og de nordiske land. Her møter man ikke med bundet mandat, her står ikke prestisje og nasjonale interesser på spill – her får man en litt friere anledning til å utveksle synspunkter og erfaringer, bli kjent og knytte kontakter. Kort sagt: Nordisk Råd gir den helt nødvendige muligheten til å skape grunnlaget for et mer forpliktende samarbeid. Dette var Nordisk Råds viktigste rolle da den kalde krigens sikkerhetspolitiske virkelighet splittet de nordiske landene, og det er den viktige rollen Nordisk Råd vil kunne fylle i det framtidige samarbeidet mellom øst og vest.

Et samlet Norden, ikke bare de nordiske EU-land, er tjent med at EU mobiliserer til innsats i nærområdene. Det betyr at det er behov for en samlet nordisk opptreden i Brussel. Som representant for nordiske fellesinteresser har Nordisk Råd et naturlig ansvar som pådriver.

Vi er i den lykkelige situasjonen at de nordiske land for første gang i manns minne ikke er plaget av sikkerhetspolitisk splittelse. Fortsatt er det slik at Norge, Danmark og Island er medlemmer av NATO, mens Sverige og Finland står utenfor. Men ulikhetene utgjør ikke lenger en hindring for utviklingen av det nordiske samarbeidet. Den kalde krigen er forbi, og det er i dag lett å se at de grunnleggende sikkerhetspolitiske utfordringene er felles. La oss bruke den nye handlefriheten til å utmeisle en ambisiøs nordisk politikk i nærområdene og i forhold til EU. Nordisk Råd kan bli en organisasjon som samler trådene, som vever de nordiske interessene i nærområdene og EU sammen til et sterkt hele.

Erik Dalheim (A): Omorganiseringen av Nordisk Råds arbeid hadde et viktig mål: Rådets arbeid skulle bedre tilpasses dagens og morgendagens utfordringer. Den politiske dialog og prosess skulle komme mer i forgrunnen. De politiske initiativ i rådet skulle gis forankring i de enkelte lands parlamenter. Etterprøving av tidligere politiske innspill i Nordisk Råd, bl.a. i et prosjekt kalt Nordisk Nytt, viste at dette tidligere ikke hadde vært hovedregelen. Dagens sakskart i rådet og dettes tre utvalg er, vil jeg påstå, i dag mer politisk, og prosessene mellom rådets sesjoner blir også gradvis mer målrettet. Rådets eierskap til alle enkeltaktiviteter styrt av budsjettvedtak er beklageligvis fortsatt en utfordring.

Så litt til nytten av det vi driver med i konkrete saker. Av de mange saker som er omtalt i rapporten fra den norske delegasjonen til Nordisk Råd om virksomheten i annet halvår 1997 og første halvår 1998, vil jeg spesielt rette oppmerksomheten mot prosessen i forhold til rekommandasjonen om Nordisk Miljøregnskap. Nærområdeutvalget i Nordisk Råd har bl.a. ansvaret for energi- og miljøspørsmål i Norden. Disse spørsmål har stor plass i samfunnsdebatten i de nordiske land, men formelt fører det enkelte nordiske land sin egen nasjonale politikk på disse områder. Utfordringen for Nordisk Råd har derfor

vært å finne konstruksjoner, gjøre vedtak som kan føre til et mer forpliktende og målrettet samarbeid også i forhold til miljø.

Gjennom arbeidet i Nordisk Råd kan vi nå slå fast at vi kan oppnå større miljøgevinster og en reduksjon av den totale vekst i energiproduksjonen gjennom en bedre nordisk samordning av de eksisterende energibærere. Videre kan vi slå fast at skal vi i praksis få dette til uten et lett svulmende byråkrati, må vi politikere i de enkelte nordiske lands parlamenter legge på plass samordnede og bedre kjøreregler for energimarkedet. Anbefalingen fra Nordisk Råds siste sesjon i Helsingfors, rekommendasjonen om et nordisk miljøregnskap, har harmonisering av skatter og avgifter i elsektoren og et nordisk miljøregnskap som et viktig styringsinstrument. Et helt avgjørende grep er å få på plass en prising av miljøkostnadene i produksjonsleddet.

I inneværende år har rådet gjennomført en stor miljøkonferanse i Gøteborg. Der ble konklusjonen den samme: Det haster med å få på plass bedre kjøreregler, spesielt for det nordiske elmarkedet.

Her i Stortinget behandlet vi før ferien en proposisjon om grønne skatter. Også der ble en viktig konklusjon at man må få på plass bedre kjøreregler i forhold til miljø og i det nordiske elmarkedet. Et bredt stortingsflertall sluttet opp om prinsippene i rekommendasjonen fra Nordisk Råd. Utfordringen nå er å gjøre ord til handling.

I Nordisk Råds sesjon her i Oslo til uken settes også miljøet i fokus ved utdelingen av miljøprisen. I denne sammenheng er det naturlig for rådet å følge opp sitt energi- og miljøengasjement. Den miljørekommendasjon som nå foreligger, har en ambisjon på to år for gjennomføring av miljøregnskap som formelt styringsinstrument for de nordiske land. Bedre kjøreregler for det nordiske elmarked, prising av miljøkostnadene i produksjonsleddet, er en annen viktig ambisjon å få på plass i de enkelte nordiske lands parlamenter innen de samme frister. Vi i Norge er i rute i forhold til Kyoto. Det engasjement Nordisk Råd skisserer, kan være et viktig bidrag til også å være i rute i forhold til de beslutninger som nå skal fattes i videreføringen av Kyoto-vedtakene i Buenos Aires.

Nordisk Råd er i rute i forhold til egne ambisjoner.

Sonja Irene Sjøli (H): Jeg har merket meg at innstillingen understreker viktigheten av at de nordiske landene går sammen om tiltak overfor barn og ungdom i nærområdene. Jeg synes imidlertid dette poenget bør understrekes enda sterkere. Vi vet at barn og unge, særlig de som er utsatt for fattigdom, som har svake familiære nettverk eller er født med funksjonshemninger, er særlig utsatt i den omstillingsprosessen som både Russland og de baltiske land nå gjennomgår.

I overgangen fra sentraldirigert kommandoøkonomi til markedsøkonomi faller mange igjennom. Det gamle kommunistregimet manglet også det vi kaller et sterkt sivilt samfunn som kunne ha stimulert og verdsatt ansvar og omsorg for de nærmeste. Det er en viktig oppgave for det nordiske samarbeidet å bøte på denne svakheten i de

gamle kommunistregimene. Vi har mye å bidra med, men vi har også mye å lære i et slikt samarbeid.

Nordisk Råd har nylig fått seg forelagt en omfattende rapport om barn og ungdom i nærområdene. Rapporten inneholder også forslag til en handlingsplan for å fremme sosial utvikling for barn og unge. Det skal avholdes en større konferanse i Sverige i neste måned, BARNforum, som vil sette søkelyset nettopp på utfordringene i forhold til barn og ungdom i våre naboland. De tiltakene rapporten foreslår, er særlig rettet mot:

- bekjempelse av fattigdom
- vanskeligstilte familier
- forebyggende helsearbeid
- undervisningssektoren
- særlig utsatte grupper barn og unge, som funksjonshemmede, barn i fengsel, statsløse barn, gatebarn

Utviklingen i våre nærområder har dessverre forverret situasjonen og gått i gal retning for mange barn og unge. Vi ser en økning i antallet fattige og i antallet gatebarn. I Russland totalt har det vært en økning på hele 50 pst. i antallet barn som er plassert i barnehjem siden 1990. Flere barn slutter på skolen, funksjonshemmede blir ofte forsømt i store offentlige institusjoner, og vi ser en økning i antallet unge kriminelle. Barn og unge blir også utnyttet økonomisk og seksuelt.

Det er med andre ord snakk om ganske grunnleggende fellesoppgaver som både Russland og de baltiske land trenger hjelp til å løse. De trenger kanskje mest av alt overføring av kompetanse og kunnskap, men det er også et spørsmål om å bygge opp en verdibasis, bidra til at samfunnsutviklingen i de tidligere kommunistregimene får en klarere verdidimensjon.

Rapporten fra Nordisk Ministerråd anbefaler at det nordiske samarbeidet må ha som overordnet strategi å bidra til å koordinere ulike tiltak fra de nordiske landene. De foreslår, i samarbeid med UNICEF, å opprette et koordinerende råd for å unngå unødig overlappning av ressurser og innsats.

Videre blir det foreslått å satse på en storstilt kompetanseoverføring innen sosial- og kulturområdet og målrette den økonomiske og menneskelige innsatsen mot disse. Det pekes også på at vi kan bruke de nordiske erfaringene med barneombud til, om mulig, å etablere tilsvarende institutter for nærområdene.

Jeg tror det er svært viktig å ta den jobben det er å samordne og koordinere de ulike tiltak vi ser det er behov for å sette i verk i våre nærområder. Det er snakk om bidrag til helt grunnleggende sosiale tiltak som helsestasjoner for mor og barn og eldre, utdanning og kompetanseoverføring til helsearbeidere, forebyggende helsearbeid, vaksiner mot smittsomme sykdommer, hjem for gatebarn og forebygging av kriminalitet. Dersom vi skal lykkes, er det helt nødvendig å utnytte ressursene og kompetansen mest mulig effektivt. Her har nettopp det nordiske samarbeidet en viktig misjon.

Men vi må også se at en satsing i nærområdene kommer til å kreve noe av hvert enkelt land. Det kommer til å kreve ressurser og menneskelig innsats. Vi må ha et bevisst forhold til å prioritere dette og være villig til å følge

opp med økonomiske ressurser i budsjettsammenheng. Den konservative gruppen har lagt inn en reservasjon i forhold til Nordisk Råds budsjett som skal behandles i sesjonen i neste uke. Her setter vi av 4 mill. kr som skal brukes til ulike fellesnordiske tiltak nettopp overfor barn og unge i nærområdene. Som et første steg bør vi sette inn mye på å bekjempe den økende kriminaliteten og narkotikamisbruk i Murmansk-området og i de tre baltiske landene.

Jeg tror det nordiske samarbeidet har sin viktigste misjon i årene framover nettopp i å målrette innsatsen mot dem som står svakest i den enorme omveltningssprosessen våre naboland gjennomgår. Vi har lang erfaring med bistand til den tredje verden. Vi bør også kunne bruke en del av våre ressurser og vår kompetanse i nærområdene, slik av vi på varig basis kan løfte grupper ut av fattigdom og gi de nye demokratiene starthjelp til å utvikle seg til sosialt bærekraftige samfunn.

Ingvald Godal (H): Det nordiske samarbeidet har i dette århundret vore eit solskinsfenomen. Dei nordiske landa har samarbeidd veldig godt i godvêr, men når uvêret har kome, har dei droppa kvarandre fort som heit murstein, med enorme tragiske hendingar som resultat.

Det er difor veldig bra at det nordiske samarbeidet no er fornya og utvida til òg å gjelde det tryggleikspolitiske området. Eg er veldig glad for at dette skjedde under det norske formannskapet i Helsinki i fjor. På mange måtar kan ein seia at det nordeuropeiske områdets eksistensielle hovudproblem er mangel på tryggleikssolidaritet og det fenomenet at landa kan plukkast eitt for eitt når det blir uvêr i denne delen av verda. Dessverre er mangelen på stabilitet også i denne delen av verda framleis så stor at me ikkje kan sjå bort frå at historia kan gjenta seg.

Svaret på denne utfordringa er sjølvsagt å bringe alle dei små landa i Nord-Europa inn i dei tryggleikspolitiske strukturane. Berre det kan på ein fullgod måte førebygge at historiske tragediar gjentar seg i framtida.

Sverige og Finland er allereie på veg, i og med at dei har gått inn i NATOs Partnerskap for fred-samarbeid. Dei er med i SFOR-styrken i Bosnia osv. Men dei mest utsette er sjølvsagt dei baltiske republikkane. Og med den utryggleiken me har hjå den store naboen lenger aust, er det ikkje utan grunn at dei fryktar at om det går gale der borte, kan tragediar i likskap med den me for kort tid sidan såg i Tsjetsjenia, gjenta seg i deira område.

Eg trur det er veldig viktig at nettopp desse landa blir trekte med i tryggleikspolitiske strukturar for å trygge stabiliteten i denne delen av verda, og eg trur det er veldig viktig at Noreg og Danmark, som er medlemmer av NATO, her blir pådrivarar og ikkje - slik det til no har vore – i alle fall for Noregs del – diltar litt etter.

I den samanhengen trur eg òg det er viktig at ein fylgjer forslaget frå Brzezinski, den tidlegare amerikanske tryggleikspolitiske rådgjevaren, som understrekar at det er heilt nødvendig at ein her ser på dei baltiske landa kvar for seg og vurderer dei ut frå kompetanse osv. på individuelt grunnlag og ikkje som gruppe.

I samband med dei russiske protestane i denne samanhengen og protestane om at det er så ille å bringe NATO opp mot Russlands grenser, synest eg det er nyttig å peike på at Russland i dag *har* ei grense med NATO og har hatt det veldig lenge – i Nord-Noreg. I debatt med russarane spør eg dei om denne grensa er god, og dei må innrømme at det er ei veldig god grense – det seier dei rett ut. Då spør eg om dei nokosinne har hatt ei betre grense enn denne grensa her oppe, og det må dei innrømme med eit smil at det har dei i grunnen ikkje hatt. Eg trur det er grunn til å peike på dette i denne samanhengen og peike på det grunnleggande forhold at eigenleg skulle det ikkje vera noko grunnlag for tryggleikspolitiske konflikttar mellom Russland og Europa, og at det difor på ingen måte er noko trugsmål mot Russland at desse små statane med den historiske erfaringa som dei har, no kan få den same tryggleiken som me set veldig stor pris på i dette landet.

Når det gjeld forsvarssamarbeidet med dei baltiske landa, er det i god utvikling. Det er det elles med Sverige og Finland òg. BALTBAT, som har vore eit pionerprosjekt, burde eigenleg ha tatt over vår jobb i Sør-Libanon, men det kunne dei ikkje fordi dei ikkje har kapasitet til å fylgje opp. Det er viktig at me no utviklar BALTBATs kapasitet i så måte, eller at me sørgjer for eit samarbeid mellom BALTBAT og andre, slik at denne avdelinga som no er klar for å brukast, kjem i arbeid, for å seia det på den måten. Når ei avdeling som har trena lenge og er klar for innsats, ikkje blir bruka, men blir gåande på tomgang, er det svært uheldig.

Eg trur òg det er viktig at me trekker dei med f.eks. i SFOR, slik at dei kan få prøve seg i røynda.

Når det gjeld Noregs innsats i nærområda generelt, vil eg seia at den er forferdeleg sparsam. Det er eigenleg svært flaut kor lite me har satsa i våre nærområde i ein periode der me kan seia at moglegheitene vindauga har stått ope. Det er ikkje noko som helst rimeleg forhold mellom vår innsats i våre nærområde i ei lagnadstid og det me f.eks. gjer i Afrika. At me skal bruke mykje meir pengar på enkelte afrikanske land – med svært tvilsamt resultat, som me ser i rapport etter rapport – enn me gjer i våre nærområde der behova er så klare og så store, synest eg er heilt gale. Det heng til dels saman med måten Utanriksdepartementet budsjetterer på med 03- og 02-område osv. Det må det endrast på. Det må bli eit rimeleg forhold på dette området.

Når det gjeld energi, er det slik at dei landa som tidlegare var bak jernteppet, no seier at dei har erstatta ordet *blackmail* med *gasmail*. Dei føler det slik at kanskje er deira største tryggleiksproblem i dag at dei er avhengige av berre *ein* energileverandør. Det understrekar kor viktig det er at me får framgang i det nordiske energisamarbeidet. Svenskane har vore ein propp i dette. Det er viktig at dei ser si rolle her i eit litt større perspektiv enn berre seg sjølve, slik at me kan få til f.eks. det nordiske gassnettet som EU har engasjert seg for å få til, og elles energisamarbeid på andre måtar, slik at alle land her oppe kan få alternative kjelder.

Statsråd Ragnhild Queseth Haarstad: Som det framgår av stortingsmeldingen, legger Regjeringen stor vekt på det nordiske samarbeidet. Det gjelder så vel det internordiske samarbeidet som samarbeidet i forhold til nærområdene og i forhold til Europa. Selv om det internordiske alltid vil være bærebjelken i det nordiske samarbeidet, kan vi heller ikke på dette området være oss sjøl nok, vi må også forholde oss til de fundamentale endringer som skjer mellom øst og vest i Europa, og den virkelighet som følger av at de nordiske land har valgt forskjellig vei i forhold til EU.

At disse synspunktene også har bred støtte i Stortinget, viser den enstemmige komiteinnstillingen til meldingen. Jeg har for øvrig notert at Fremskrittspartiet denne gangen ikke har noen egen uttalelse med anbefaling om at det parlamentariske samarbeidet i Nordisk Råd skal nedlegges. Jeg merket meg Lodve Solholms begrunnelse for at Fremskrittspartiet har foretatt denne endringen.

Komiteen retter i sin innstilling søkelyset på at innstrammingene i de nordiske budsjettene de siste årene har rammet sentrale samarbeidsområder på kulturområdet, og mener at kultursamarbeidet fortsatt skal være et hovedsatsingsområde i det nordiske samarbeidet. Dette er synspunkter jeg er helt enig i. På den annen side må nedskjæringen i de nordiske budsjettene målt i 1998-priser – fra 762 mill. danske kr i 1995 til 716,9 millioner i år – også ha en motpost i redusert virksomhet. Det må registreres som et lyspunkt at reduksjonen i budsjettet nå er bremsset opp, og at nivået fra 1998-budsjettet opprettholdes i forslaget til 1999-budsjett. I denne sammenheng er det også riktig å peke på at økt satsing på nærområdene innenfor de samme budsjetttrammer nødvendigvis vil måtte ramme andre områder.

Regjeringen hadde ønsket at en ny innsats i nærområdene kunne skje med «friske penger». Når det gjelder totalbudsjettene, er det ikke Norge som har vært bremseløsen. Det er ingen hemmelighet for Stortinget at det er Sverige som har vært pådriveren for å få redusert de fellesnordiske budsjettene. Og her som ellers i internasjonalt samarbeid gjelder det at man ikke kommer lenger enn det det er enighet om. I denne sammenheng kan det være interessant å merke seg at det svenske formannskapet i Ministerrådet i inneværende år har tatt initiativ til opprettelse av en arbeidsgruppe som skal vurdere nye områder for framtidig nordisk samarbeid.

Til tross for reduksjonene er kultur-, utdannings- og forskningspolitikk fortsatt det fremste nordiske satsingsområdet. I budsjettforslaget for 1999 utgjør denne sektoren alene fortsatt hele 45 pst. av budsjettet. Når det gjelder fordelingen av budsjettet på de tre hovedsøyene, vil 71 pst. av budsjettet gå til det internordiske samarbeidet neste år, 19 pst. er forbeholdt nærområdesamarbeidet og 10 pst. vil gå til Europa-samarbeidet. Sammenliknet med årets budsjett betyr det at nærområdebudsjettet er økt med 4 pst. på bekostning av det internordiske budsjettet.

Limet i det nordiske samarbeidet har vært kulturelle og språklige likheter, demokratiske samfunnsmodeller og sammenfallende verdivurderinger. Dette gjelder det offisielle nordiske samarbeidet, men i like høy grad det

nordiske samarbeid som kommer til uttrykk gjennom de frivillige organisasjonene. Her eksisterer det et bredt nettverk som har røtter langt tilbake, og som på en eller annen måte har gitt nesten alle oss som bor i Norden, en nordisk identitet i tillegg til vår nasjonale. Det dreier seg om hundrevis av forskjellige organisasjoner – trolig bortimot 1 000 – som også har et nordisk perspektiv i sin virksomhet.

Det norske formannskapet ønsket i 1997 å styrke samarbeidet mellom det offisielle Norden og den frivillige delen av organisasjonslivet. Ikke minst er det lagt vekt på den betydning et slikt samarbeid vil ha for oppbygging og styrking av liknende organisasjoner i nærområdene. Norden har et unikt organisasjonsliv. Det er en styrke for nordisk demokrati og kan være en nyttig erfaring å overføre som et tilskudd til demokratioppbyggingen i nærområdene.

Det norske initiativet i forhold til de frivillige organisasjonene er fulgt opp av det svenske formannskapet i år og vil bli videreført av det kommende islandske formannskapet. Vi står med andre ord overfor en prosess med kontinuitet. Jeg er enig med komiteen i at det gjennom Nordisk Ministerråds budsjetter er nødvendig å styrke de frivillige organisasjonenes muligheter for å spille en aktiv rolle som samarbeidspartner. Ministerrådet har nå utarbeidet en strategi for samarbeid med den frivillige sektor. Det har også fått de første budsjettmessige konsekvenser. Den videre utvikling vil i høy grad også være avhengig av de prosjekter som de frivillige organisasjonene sjøl kan komme opp med – ikke minst samarbeidsprosjekter i forhold til nærområdene.

Det internordiske samarbeidet er – og vil alltid være – den viktigste delen av det nordiske samarbeidet. Men heller ikke denne delen av samarbeidet er statisk. Det internordiske samarbeidet har i flere år også hatt en utenrikspolitisk dimensjon. I fjor – under det norske formannskapet – ble det på Nordisk Råd sesjon i Helsingfors for første gang gitt en sikkerhetspolitisk redegjørelse fra de nordiske forsvarsministrene med en etterfølgende debatt i rådet. Dette følges opp med en liknende redegjørelse når Nordisk Råd samles her i Stortinget i neste uke. Jeg har for øvrig merket meg den vekt komiteen legger nettopp på det nordiske samarbeidet på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området.

Det norske formannskapet tok initiativ til et samarbeid om en felles nordisk politikk på området informasjonsteknologi. Dette har det svenske formannskapet fulgt opp med et møte mellom de nordiske IT-ministrene i vår. Det er et fellesnordisk ønske at IT-samarbeidet skal være tilgjengelig for alle og bidra til en demokratisk samfunnsutvikling, styrke nordisk språk og kultur, utvikle et felles nordisk regelverk for elektronisk handel og stimulere små og mellomstore bedrifter til å bygge opp IT-nettverk.

Når det gjelder nærområdesøylen i det nordiske samarbeidet, er dette som tidligere nevnt trappet opp i år og omfatter nå en større del av det nordiske totalbudsjettet. Opptrappingen av innsatsen i nærområdene er for øvrig gjort på anmodning fra Nordisk Råd. Tiltakene går på et

vidt spekter hvor noen av stikkordene er: demokratiutvikling, helse, tiltak for utsatte grupper av barn og ungdom, miljø, kultur, utdanning og frivillige organisasjoner. Jeg er ellers enig med komiteen når den ønsker at de nordiske land skal legge vekt på samarbeidet om EUs såkalte nordlige dimensjon, og at dette ikke må begrenses til bare å gjelde Østersjøregionen, men også være et begrep for samarbeid som omfatter Barentsregionen og Arktis.

Jeg har videre merket meg i debatten at flere har tatt til orde for at vi må styrke det vestnordiske samarbeidet. Det er jeg enig i. For det første er det selvfølgelig i Norges egeninteresse at dette skjer, og særlig tror jeg vi bør føle et ansvar for at dette vektlegges sterkere i åra som kommer. Jeg regner med at når Island neste år får formannskapet, vil også Island være interessert i å ta initiativ som gir økt oppmerksomhet til Vest-Norden. Jeg vil bl.a. minne om at Island også har tatt til orde for at vi må knytte nye kontakter til våre naboer i vest, f.eks. Skottland og Shetland, og jeg regner med at dette er synspunkter som Island vil følge opp når de overtar formannskapet.

Mens Danmark, Sverige og Finland er EU-medlemmer, har Norge og Island valgt å stå utenfor. Dette har gitt det nordiske Europa-samarbeidet økt betydning. Fundamentalt i denne sammenheng er det som kalles «tidlig varslingsystemet». I år har Nordisk Ministerråd som et ledd i dette styrket informasjonslinjene til EU-delegasjonene i Brussel. Samtidig er det etablert en hospitantordning ved EU-delegasjonene for ansatte i Ministerrådet i København.

La meg til slutt få si at det nordiske samarbeidet er under utvikling i alle de tre hovedretningene, både det internordiske, nærområde- og Europa-dimensjonen. Jeg konstaterer at dette er i tråd også med de ønsker som kommer fram i den enstemmige komiteinnstillingen til stortingsmeldingen, og jeg har med tilfredshet merket meg at det har blitt ytterligere vektlagt i forbindelse med debatten her i dag.

L o d v e S o l h o l m hadde her teke over presidentplassen.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sak nr. 1. (Votering, se side 404)

S a k n r . 2

Interpellasjon fra representanten Karita Bekkemellem Orheim til barne- og familieministeren:

«Problematikken rundt spiseforstyrrelser blant voksne har fått stadig større oppmerksomhet. Men det finnes nå urovekkende tall på at stadig flere barn rammes av sykdommer som anorexia, bulimi nevrosa og uspesifiserte spiseforstyrrelser. Statens helsetilsyn oppgir at opptil 40 000 unge under 18 år har alvorlige problemer i sitt forhold til mat. En kombinasjon av dårlige spisevaner i hjemmet, kravmentalitet fra omgivelsene, reklame og søken etter idealer gjør at man finner spiseforstyrrelser

også hos barn allerede før skolealder. Spekulativ reklame, dukker som forherliger en sykkelig tynn kropp, idoldyrkelse, barn som fotomodeller osv. er medvirkende årsaker til at barn og unge får et unormalt forhold til kroppen sin.

Hva vil statsråden gjøre for å sette problemet på dagsorden, og kan man forvente en handlingsplan fra Regjeringen med tiltak for å sikre barn og unge en sunn og god oppvekst?»

Karita Bekkemellem Orheim (A): Det er svært urovekkende at stadig flere barn og unge får et komplisert og unaturlig forhold til sin egen kropp og til mat. Mange vil kanskje til og med i dag mene at en spiseforstyrrelse er et forfengelighets- og luksusproblem for vår rike del av verden, men en spiseforstyrrelse er noe som etter hvert kan utvikle seg til å bli en dødelig sykdom og forringing og ødelegge muligheten til å ha en normal livskvalitet. Jeg vil påstå at dette temaet selv i dag på mange måter er tabubelagt. Temaet kan fleipes med.

Jeg stiller meg spørsmålet om den eksplosjonsartede utviklingen vi ser når det gjelder spiseforstyrrelser, er et symptom på utviklingen i vårt såkalte moderne samfunn, der krav til vellykkethet, prestasjoner og gode resultater er det eneste som betyr noe og gir oss verdi i forhold til våre medmennesker. Jenter skal i vårt supermoderne samfunn være slanke, guttene skal ha v-form. Dette er synonymt med at du er i god form, at du har god helse, at du har selvkontroll og evne til å motstå fristelser, at du er flink og effektiv og er en moderne og vellykket mann eller kvinne.

Barne- og familieministeren er helt sikkert enig med meg i at det er svært beklagelig og urovekkende at det stadig oftere er helt små barn som får problemer med mat og kropp. I et oppslag i VG i går kunne vi lese om foreldre som ønsker å gi sine barn pulverkurer. Å slanke barn kan gi psykiske bivirkninger. Følelsen av ikke å være bra nok kan igjen lett føre til en spiseforstyrrelse.

Depresjon, bekymring om kropp og vekt og lav selvtillit nevnes som viktige årsaker til spiseforstyrrelser blant barn. Årsakene til at noen ungdommer utvikler spiseforstyrrelser, er sammensatte og til dels ukjente for oss. Forskere mener at årsaksforholdene som spiller inn, sannsynligvis er et samspill mellom familiære forhold, kulturelt press, biologisk disposisjon og personlighetsfaktor. Ofte starter en spiseforstyrrelse som et slankeforsøk, som utvikles til tvang og besettelse. I løpet av kort tid endrer personen spisevaner og aktivitetsmønster og får problemer med konsentrasjonen og andre psykologiske funksjoner.

Dette har alvorlige konsekvenser for livet. Fysisk betyr det underernæring, mangelsymptomer, store tannskader, tap av menstruasjon og ødelagt fordøyelse. Psykisk sliter man med skam, depresjoner, konsentrasjonsproblemer, lav selvtillit og selvfølelse, angst, lav mestringsfølelse og manglende livslyst. Sosialt sett kan det oppstå problemer med å klare å følge skoleundervisningen eller klare arbeidsforpliktelser, periodevis isolasjon fra familie og venner og vanskeligheter med å knytte nære menneskelige bånd.

Tidligere i år skrev Dagbladet om den danske overlegen Søren Nielsen som på en kongress om spiseforstyrrelser la fram tall som viste at spiseforstyrrelser er vår tids mest dødelige psykiatriske lidelse. Runi Børresen Gresko ved Idrettshøgskolen sier at vi kan finne spiseforstyrrelser blant elever av alle sosio-økonomiske klasser, av alle raser og intelligensnivå og blant både gutter og jenter. I løpet av de siste årene har vi fått en tolvdobling av antall spiseforstyrrelser i Norge, og utviklingen ser beklageligvis ut til bare å fortsette. Dette må vi ta et ansvar for at ikke fortsetter på samme måte.

Det blir også stadig flere gutter som sliter med sitt forhold til mat og kropp. Mørketallene på dette feltet ses på som ekstremt høye.

I dagens samfunn er det slik at identitet i stadig økende grad knyttes til kroppen og hvordan vi ser ut. En slank, veldreid kropp assosieres ofte med kontroll, vellykkethet, høy moral og viljestyrke. I aviser og ukeblader leser ungene at de som tar seg godt ut, er de som får best karakterer og lettest får jobb. På skolen får barna høre at det er de som har gode karakterer, som har nøkkelen til suksess i livet. Samtidig skal man finne seg selv, være populær og passe inn i klassens og skolens normer og regler. Jeg har spurt meg om hva som gjør at så mange unge velskapte, flotte gutter og jenter higer etter det såkalt perfekte og slanker seg nærmest til døde. Hvorfor?

Jeg tror at mange unge i dag har enorme – ja, helt umenneskelige – krav til seg selv på ulike nivå. Vi må stille oss spørsmålet om hvilket ansvar og hvilke holdninger skolen og selvfølgelig vi selv som foreldre har i forhold til denne problematikken.

Skolen er på mange måter et speilbilde av samfunnet for øvrig, der det gjeldende er moter, trender, normer og regler. De formelle kravene er karakterer, vi skal produsere, innlevere, gjennomgå tester osv.

Jeg tror det betyr svært mye for mange i dette landet at vi som ansvarlige politikere tar tak i dette problemet på en seriøs måte. Jeg håper at det i denne saken kan være tverrpolitisk enighet, og at vi sammen tar et politisk løft og setter inn virkemidler på den forebyggende siden, gjennom generelle holdnings- og informasjonskampanjer som kan gjøre at foreldre, skoleverket, idrettslagene og ikke minst den vanlige mann og kvinne får en bevisst holdning til hva dette er, og – viktigst – som gjør at vi alle sammen tar et felles ansvar for å gjøre noe på den måten vi hver og en har mulighet til.

Gjennom informasjonskampanjer om hva spiseforstyrrelser er, kan familien lære seg å se faresignalene og reagere tidlig. Skolen har også på dette feltet et spesielt ansvar. I læreplanen legges det vekt på at skolen skal ha en sentral plass i det forebyggende helsearbeidet. Skolen har ansvar for å ta vare på og utvikle hele mennesket og må arbeide målbevisst med barns og unges selvtilitt.

Det skolen har mulighet til, er avdekking, forebygging og rettleiding til behandlingsapparatet. Men skoleverket må ha kompetanse og forutsetninger for å gjøre dette. Er lærerne seg dette problemet bevisst, og er det tilstrekkelige kunnskaper i skoleverket i dag? Og hvilke holdninger

har læreren selv til kropp, vekt og utseende? Hvilke signaler sender læreren selv ut?

Jeg vil gi honnør til kvinnebevegelsen i vårt eget parti, som har tatt til orde for at alle lærere både i grunnskolen og i den videregående skolen skal skoleres i hvordan de skal oppdage og forholde seg til spiseforstyrrelser. De tar til orde for at rådgivningstjenesten i ungdomsskolen må styrkes, og at det er kompetanse ved de kommunale helsestasjonene, som må ha et eget tilbud rettet mot ungdom. Det er etter min mening svært positive og riktige tiltak, som jeg håper vi kan få støtte for.

Jeg håper at barne- og familieministeren er enig i at det er urovekkende når at en av fem småjenter har prøvd å slanke seg før de fyller åtte år, som en svensk undersøkelse viser. Småjentene oppgav tre grunner til slanking. De ville ikke bli ertet, de trodde de ble bedre likt av venninnene sine, og de følte seg tykke i gymtimene. Alle jentene som var med i undersøkelsen, var normalvektige, ifølge oppslag i VG i februar 1994.

I dagens sterke mediesamfunn har også media og spesielt motemagasinene et ansvar. Vi ser en moteverden som blir stadig mer syk når det gjelder kvinnelige idealer. Vi finner radmagre 13-åringer på catwalken, og selv om de aller verste eksemplene finnes på andre visninger enn i Norge, vises og distribueres bilder av disse unge jentene i våre egne moteblader og ungdomsmagasiner.

Men det er også positive tendenser blant markedsaktørene, for å kalle dem det. Som eksempel på dette vil jeg nevne Body Shops kampanje som sier at det finnes kun ti supermodeller, mens resten av oss er virkelige kvinner. Treningskjeden SATS har også en bevisst profil i sine treningsinstitusjoner.

Jeg vil også gi honnør for det viktige arbeidet som Interessegruppa for kvinner med spiseforstyrrelser gjør for mange unge i dag.

Jeg håper vi i dag for en gangs skyld i Stortinget kan oppnå politisk enighet om en politisk sak som angår veldig mange.

U r s u l a E v j e hadde her overtatt presidentplassen.

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland: Eg vil begynna med avslutninga til representanten. Eg er heilt einig med henne – vi får vona at vi kan oppnå semje i ei så viktig sak i Stortinget, slik vi er inviterte til å gjera i dag.

Interpellasjonen som representanten Bekkermellem Orheim har stilt, krev, slik eg ser det, også ei kort orientering om kva dette problemet handlar om, før eg seier noko om kva for tiltak Regjeringa vil setta inn for å hindra at born og unge utviklar problem i samband med eting. Svaret mitt vil i hovudsak handla om dei meir generelle sidene ved dette problemet. Når det gjeld behandlingstilbod og -metodar, syner eg til svaret frå helseministeren som kjem i neste interpellasjon.

Det er grunn til å tru, som interpellanten òg nemner, at kroppsfiksert reklame, bruk av born som modellar, nokre gonger uheldig mediefokusering med seksualfiksering på born i førpuberteten – alt dette er ting som påverkar synet

på korleis vi meiner vi bør sjå ut, og kva som er ein vakker kropp. Dette handlar altså om korleis sterke kommersielle krefter påverkar verdisynet vårt, og det handlar òg om korleis vi sjølve og spesielt born og ungdom utviklar verdisynet i høve til utsjånad og kropp.

Kor mange born og unge som har anoreksi eller bulimi eller andre former for problem knytte til mat og eting, er det vanskeleg å talfesta heilt konkret. Nokre vil påstå at det har vore mykje meir av det i dei seinare åra. Internasjonale undersøkingar tyder faktisk ikkje på det. Men det vi veit, er at det har vorte fokusert mykje meir på desse problema i dei seinare åra. I Noreg reknar vi med at det er mellom 25 000 og 30 000 unge mellom 15 og 25 år som har anorexia nervosa eller bulimia nervosa. I tillegg til desse er det mange som strir med andre store problem knytte til mat, kropp og vekt. Ein heilt annan forskingsrapport syner at det ut frå den definisjonen som er nytta ved registrering av spiseforstyrningar, er ca. 100 000 menneske totalt i Noreg som har desse problema. Eg tenkjer då på forskingsprosjektet blant kvinnelege landslagsutøvarar som Kulturdepartementet har gitt økonomisk støtte til. Dette prosjektet syner at det i delar av idrettsmiljøet er skremmande mange unge som har problem i høve til mat og til kroppen sin.

Men eg vil átvara mot å gjera idrettsmiljøet til ein syndebukk i dette. Anoreksi, bulimi og andre former for spiseforstyrningar finn ein hos born og unge med ulike interesser. Desse problema rammar ikkje minst born og unge som gjer det godt, og som blir sette på som vellukka, både på skulen og i fritida. Det vi kan seia med stor tryggleik, er at det er fleire faktorar som spelar inn dersom ein person utviklar eit problematisk forhold til inntak av mat og til kroppen sin. Det ser òg ut til at dei ytre faktorane spelar saman med personlegdomen til den ein-skilde, og at det derfor er ein kombinasjon av dei samfunnsmessige tilhøva og dei personlege føresetnadene som avgjer om ein ungdom får eit problem knytt til mat og eting. Det er fleire faktorar her som kan spela inn:

- Dårlege vanar når det gjeld eting, m.a. at ein ikkje har regelmessige måltid, er eitt døme på noko som kan vera med og utvikla spiseforstyrningar.
- Slanking har ein ofte tenkt er grunnen til utvikling av anoreksi eller bulimi. Det er ikkje vitskapleg grunnlag for å setta opp ei klar årsak og verknad-forklaring på dette generelt, men om ein byrjar slanka seg når ein har normalvekt, veit vi at sjansen for å utvikla problem aukar.
- Når det gjeld den før nemnde undersøkinga av kvinnelege toppidrettsutøvarar, er det slått fast at i denne gruppa var det i over 90 pst. av tilfella slik at spiseforstyrningane starta med slanking.
- Misnøye med korleis ein ser ut, låg sjølvkjensle og depresjon saman med slanking kan auka risikoen for å få spiseforstyrningar.
- Det er godt dokumentert at krav til prestasjon, og stadig betre prestasjonar, t.d. innafor idrett, kan utløysa spiseforstyrningar.
- Tilhøve i familien som m.a. gjer at ungdomar har vanskar med å lausriva seg, ser òg ut til å kunna ha innverknad på om ein får denne typen problem.

- Utvikling av spiseforstyrningar er i ein del høve eit symptom på at noko anna er gale eller ikkje til å rå med for den ein-skilde.

Det ein altså ser, er at det er mange ulike risikofaktorar som kan vera med og påverka sjansen for å få spiseforstyrningar. Risikofaktorar og årsaker har å gjera både med den ein-skilde personlegdomen og med omverda sine krav og verdiar til ein-skildpersonen. Det peikar òg ut i kva retning vi må gå når det gjeld å få til ein reduksjon i kor mange som får problem med mat og kropp, vanskar som kan utvikla seg til å bli så store at ein vert sjuk.

Kva kan vi så gjera? Sjølv om årsakene til og arbeidet med spiseforstyrningar er innfløkte, ser Regjeringa at det er på to hovudfelt ein må setta inn innsatsen. Det eine er sjølvsaugt behandlinga av den ein-skilde som har desse problema. Det er forhold som helseministeren vil gjera greie for her i dag. Den andre hovudlinja er å satsa på førebyggjande arbeid. Røynsleane frå arbeidet med dei kvinnelege toppidrettsutøvarane syner heilt klart at målretta førebyggjande arbeid gir eit godt resultat.

Årsakene til at mange born og unge får eit unaturleg og vanskeleg forhold til mat og til det å eta, er kompliserte. Ofte vil det vera slik at spesielle trekk ved personlegdomen hjå den ein-skilde vil avgjera om ein utviklar alvorlege spiseforstyrningar eller ikkje. Likevel – utviklinga av denne typen problem heng òg saman med dei verdiane vi bygger livet vårt på. Slik kan vi seia at ein del av verdidebatten som Regjeringa har reist, faktisk òg handlar om dette:

- Kva for verdiar skal vera styrande i høve til å sjå på oss sjølve og andre?
- Kva er det som avgjer om vi ser på oss sjølve som vellukka eller mislukka?
- Korleis kan vi sikra at born og ungdom vågar å sjå på seg sjølve som verdifulle og gode nok, sjølv om dei ikkje ser ut som filmheltar eller er på topp når det gjeld idrettsprestasjonar?

Verdispørsmål som dette, sett i samanheng med reklamen og medieutviklinga med fokus på det vellukka og stadig høgare krav til å prestera, er rammer vi må ta som utgangspunkt når vi skal koma med forslag til tiltak på dette området.

Kva vil vi så gjera? Slik Regjeringa ser det, må vi setta inn tiltak på både det samfunnsmessige og det individuelle planet. Eg syner til helseministerens svar når det gjeld behandlingstilbodet. Men i tillegg til dei tiltaka som gjeld behandling, vil eg trekka fram fylgjande punkt:

Vi må la verdidebatten òg ta opp spørsmål som er knytte til synet på oss sjølve som ein-skildpersonar. Med respekt for menneskets eigenverdi må vi sikra at vi ikkje utviklar eit samfunn der krav til konformitet, høge prestasjonar og vakker utsjånad skil oss, i båsane vellukka/mislukka.

Vi må ta omsyn til det vi veit om årsakene til spiseforstyrningar når vi arbeider med rammene for reklame- og forbrukarpolitikken. Dette gjeld særleg den såkalla livsstilsreklamen og reklame der tradisjonelle kjønnsroller mønster vert nytta. Ein levande debatt om m.a. korleis reklamen påverkar ungdomens syn på seg sjølv og eigen kropp, trur eg her er viktig.

Neste år vil fleire norske departement saman med m.a. UNICEF halda ein stor workshop i Noreg der temaet er korleis det internasjonale samfunnet kan innretta felles tiltak for å verna born og unge mot dei mest uheldige verknadene av medieflaumen. Likestilling og respekt for menneskeverdet slik dette kjem til uttrykk i FNs barnekonvensjon, er sentralt her. Og i denne samanhengen vil reklame og menneskesyn vera sentrale verdispørsmål.

I utforminga av oppvekstpolitikken er det eit mål i seg sjølv at born og unge skal få utvikla seg på eigne premisar, utan at dei må ta inn over seg vaksensamfunnets krav til prestasjonar og effektivitet i alt dei gjer. I det vidare arbeidet med oppvekstpolitikken vil Regjeringa samla alle gode krefter for å bygga eit oppvekstmiljø som sikrar at born og unge får trygge oppvekstkår og får vera med og bestemma ut frå eigne premissar.

Regjeringa vil òg satsa på samarbeid med frivillige krefter innan lags- og organisasjonsliv for å gi kunnskap og kompetanse til lokale leiarar om spiseforstyringar. Betre kunnskap om kva ein skal vera merksam på, kan gjera at problema kan bli oppdaga tidlegare og at ein kan førebygga dei alvorlege formene for spiseforstyring betre.

Ofte er dei unge sjølve observante overfor kvarandre og uroar seg over vener som dei er redde for har spiseproblem. Då er det viktig at dei unge har nokre vaksne å snakka med, anten føresette, lærarar eller helsepersonell som har kunnskap om desse spørsmåla. Betre opplysning til ulike grupper vaksne er altså eit stikkord for korleis vi kan fylgja opp dette.

Saman med kulturministeren vil eg sjå på kva vi kan gjera for å få betre førebyggjande tiltak retta mot idrettsungdommen og idrettsmiljøa. I dette arbeidet vil vi ta utgangspunkt i den rapporten om dette som nyleg vart lagd fram.

Eg har nokre få punkt til, president, om eg kan få lov til å ta dei.

Presidenten: Statsråden har også tre minuttars taletid etterpå.

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland: Det trudde eg var meir til oppsummering. Men når presidenten seier det slik, skal eg sjå meg ferdig no.

Karita Bekkermellem Orheim (A): Jeg er veldig glad for at barne- og familieministeren tar dette problemet på alvor, og at hun ser at allerede i den helt spede barndom kan kropp og mat være en unaturlig og vanskelig ting for mange. Jeg er veldig enig i det hun sier om verdier, og at det at vi får nye verdier, kan ha verdi i seg selv for den som er rammet av dette. Men vi kan ikke se oss blinde på det, for jeg tror at nettopp tiltak og en handlingsplan er det som mange nå etterspør.

Når det gjelder konkrete forslag til tiltak, vil jeg gjerne utfordre statsråden litt på det. Å få satt i gang en holdningsskapende kampanje eller en informasjonskampanje spesielt rettet inn mot barnehagepersonell og foreldre kan være en mulighet.

Ifølge Statens institutt for forbruksforskning, SIFO, er våre kostvaner i endring, og matvanene våre endres i takt med de endringene vi ser i samfunnet rundt oss. Både tilgjengelighet, tidspres og økt kontakt med andre matkulturer vil bidra til endringer i kostholdet vårt.

Et viktig tiltak for å få barn til å innarbeide og få sunne og gode matvaner er å gi dem to måltider i skoletiden. Vi vet at det i dag er svært mange som starter skoledagen og barnehagedagen uten frokost. En fokusering også på frukt og grønt i barnehage og skole kan være et riktig tiltak. Men å fokusere på sunn aktivitet er vel kanskje det mest forebyggende en kan gjøre med tanke på overvekt hos barn.

Videre ønsker jeg å få svar på hvordan statsråden ser på og vurderer et forbud mot slankeprodukter. Vi vet at mange av dem som er rammet, kan gjøre hva som helst og bruke store summer for å gå ned i vekt, og mange sluker en sånn reklame rått. Jeg vil gjerne at statsråden skal gå veldig konkret inn på hva en handlingsplan kan inneholde.

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland: For å ta med nokre av dei andre punkta mine før eg går over på utfordringane frå representanten Bekkermellem Orheim, vil eg nemna:

Som ein del av foreldrevegleiingsprogrammet i regi av Barne- og familiedepartementet vil vi gi ut eit temahefte om spiseforstyringar. Det vil kunna vera til hjelp fyrst og fremst for dei føresette, slik at dei kan få grunnkunnskap om korleis dei kan vera med og førebygga spiseforstyringar. Det går òg litt på dei utfordringane som representanten Bekkermellem Orheim gav meg i forhold til det haldningsskapande arbeidet overfor barnehagepersonell og føresette.

Vi ynskjer å gje ut informasjon om dette temaet retta mot ungdomen sjølv, m.a. gjennom magasinet Ung, som fleire departement er saman om, og som når alle 9.- og 10.-klassingane i landet.

Skulen og helsesystemtenesta er viktig i arbeidet for å førebygga spiseforstyringar, som òg representanten Bekkermellem Orheim nemnde i sitt innlegg. Styrking av helsesystemtenesta og skulehelsetenesta, som helseministeren vil seia meir om seinare i dag, vil m.a. gi større sjansar til å kunna setta inn hjelp tidleg på dette problemfeltet.

Det er òg viktig å halda fram med styrkinga av kompetansen hos fagfolk som arbeider med desse vanskelege sakene. Det vil vi gjera. I desember i år startar vi eit eige etterutdanningstilbod for behandlarar av spiseforstyringar. Målet er nettopp å auka kompetansen hos dei som arbeider med slike spørsmål. Dette utdanningstilbodet går på tvers av fagprofesjonar og nivå innan helse- og sosialtaten.

Så vil eg kommentera nokre av dei andre utfordringane som representanten Bekkermellem Orheim gav meg. For det fyrste er samarbeidet med Statens ernæringsråd når det gjeld dette med skulemat og frukt, i fullt gjenge. Dette samarbeidet eksisterer, vi gjer det som representanten utfordra oss til å setta i gang.

Haldningsskapande kampanjar har eg òg sagt litt om. Det er noko som vi vil halda fram med.

Heilt til slutt spurde representanten Bekkermellem Orheim om mi haldning når det gjeld å forby slankeprodukt. Eg må seia at eg er betenkt i høve til å gjera det, for vi har faktisk òg ein del overvektige folk i dette samfunnet som treng slankeprodukt for å få ein sunn livsstil. Vi må ikkje sjå heilt bort frå den sida heller når vi diskuterer dette med spiseforstyringar – anoreksi og bulimi. Men måten det blir reklamert for desse produkta på, og måten det blir lokka på i forhold til dei ulike slankeprodukta, kan eg gjerne vera med og diskutera. Eg vil åtvare mot å forby slankeprodukt. Men det som er interessant å diskutera, er korleis dei verdiane ved slankeprodukta som ein ynskjer å formidla, blir formidla. Det har noko å gjera med innretning, kva gruppe det gjeld, og om det berre skal gå gjennom legekonsultasjonar. Der kan ein gjerne gå i ein dialog i forhold til å dempa presset i reklamekampanjen i dag på folk som faktisk ikkje har bruk for desse produkta.

Karita Bekkermellem Orheim (A) (fra salen): President! Det var en liten misforståelse. Jeg mente ikke forbud mot slankeprodukter, men mot reklame for det.

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland: Ja vel!

Synnøve Konglevoll (A): Som både Karita Bekkermellem Orheim og statsråden har pekt på, er årsakene til spiseforstyrrelser sammensatte. Det er vel ingen som tror at politikerne alene kan løse disse problemene. Men vi må gjøre det vi kan, og jeg er spesielt opptatt av to områder der vi aktivt kan bidra for å forebygge spiseproblemer.

Vi må nok erkjenne at mange lærere kan for lite om spiseforstyrrelser. Derfor må vi ha et målrettet arbeid i skolen, og kompetansen blant lærerne må styrkes. Her har de kompetansesentrene som Arbeiderpartiet kommer til å foreslå i dag, en sentral oppgave. Samtidig er skolehelsetjenesten et viktig tilbud til dem som ønsker noen å prate med. Men i mange kommuner er det rett og slett ikke et godt nok tilbud i dag. Derfor er det bra at statsråden nå sier at Regjeringen vil styrke skolehelsetjenesten. Dette er et veldig viktig tiltak for å forebygge spiseforstyrrelser og øke kunnskapen blant helsepersonell.

I dag finnes det på markedet en rekke slankeprodukter: pulver, piller, te, kremer – vi har alle hørt om dem. Reklamen for disse produktene formidler ofte at 3 cm for breie lår eller 5 kg for mye er et skjønnhetsproblem. Reklamen formidler ofte et budskap om vidunderkurer: Man kan gå ned 5 kg på tre uker. Eller: Nå kan du slanke deg uten å spise mindre.

Å forby bruk av reklame som formidler et usunt kroppsbilde, er svært problematisk, for den internasjonale mote-, modell- og reklameindustrien kan nok ikke stoppes med forbud. Men på samme måte som vi har forbud mot reklame for alkohol og tobakk i Norge, mener jeg at vi må kunne innføre et forbud mot reklame for slankeprodukter. Vi må huske på at det er ikke bare voks-

ne som ser denne reklamen, men også barn, og mange små barn har foreldre som spiser pulver hjemme istedenfor middag. Det er ikke naturlig, og det kan umulig være sunt. De som trenger produktene, de som har store vektproblemer, kan få hjelp hos legen sin eller på apoteket. Men det er et viktig signal om vi slipper å se reklamen for disse produktene. Statsråden åpnet for det, og jeg vil gjerne at statsråden bekrefter at hun seriøst vil vurdere å innføre forbud mot slankereklame.

Kari Økland (KrF): En bølge av tragedier der barn og unge er ofrene, skyller over landet vårt. Spiseforstyrrelser, selvmord, seksuelle overgrep og rusmiddelsbruk synes å øke i omfang i vårt opplyste og rike velferdssamfunn.

Mens spiseforstyrrelser tidligere var ansett for å være et spesielt problem for tenåringsjenter, ser vi nå at også små barn og begge kjønn rammes. Årsakene ser ut til å være sammensatte og ofte av psykisk karakter. Men er ikke anoreksi og spiseforstyrrelser først og fremst et ubevisst rop om hjelp, et symptom på at et eller annet er galt?

Forskning og det å prøve å kartlegge det kompliserte årsakskomplekset, kan det være lurt å overlate til forskerne. Jeg ønsker likevel å peke på noen grunnleggende behov hos barn og unge. Dette er ingen anklage mot foreldre som fra før bærer store byrder, og som vil sine barn det aller beste, snarere en påminnelse om enkle sannheter.

Barn trenger trygghet og kjærlighet – å vite at de er elsket som den de er, av dem som står dem nærmest. Dette uttrykkes ikke alltid i klare ord, men også gjennom de små og store signaler vi gir dem underveis, bevisst og ubevisst, ved våre holdninger og prioriteringer. Barn kan være svært vare på slike signaler om hvilken posisjon han eller hun har i sine nærmestes hjerter.

Mennesker som har gjennomlevd anoreksi i sin ungdom, har fortalt meg hvordan de tenkte og reagerte på sine omgivelser. Felles for dem var at de skulle slanke seg for å forbedre sitt ytre, men den grunnleggende årsaken som de konkluderer med i dag, er avvisning fra noen av sine nærmeste. Den nødvendige vissheten om at de var elsket som den de var, manglet. Det ledet over i prestasjonstenkning for å bli akseptert. Kunne de bli snillere, flinkere, vakrere – slankere? Dét var i alle fall noe de kunne gjøre noe med. Slankingen og senere anoreksi ble en måte å få kontroll over egen kropp og egen tilværelse på.

Disse forhold angår primært familiens indre liv og må først og fremst løses der. Myndighetene kan bistå ved faglig opplysning og veiledning, men må også gjennom politikken gi rammevilkår, velge løsninger og prioritere ressursene slik at det bærer i riktig retning.

Vi vet at behovet for å være elsket ikke er avgrenset til noen aldersgruppe – det gjelder småbarn og førskolebarn, skolebarn og unge mennesker i den sårbare ungdomstiden der de virkelig får bryne seg på omverdenen. For de fleste av oss er det kanskje det at noen bryr seg om oss, som dypest sett gjør livet verd å leve. Og med tanke på reklamens makt tror jeg at et menneske som er

trygg på seg selv og har et positivt selvbilde, også vil stå sterkere rustet mot de idealer reklamen prøver å gi oss.

Inge Lønning (H): Det er prisverdig at temaet er satt på Stortingets dagsorden. Man kan vel også si at det er på høy tid.

Det er jo atskillige leger som faktisk hevder at spiseforstyrrelser er den raskest voksende folkesykdom i dagens vestlige verden. Men det som kjennetegner denne folkesykdom, er at den slår ned med full tyngde i en bestemt livsfase og en bestemt aldersgruppe, og det er – for nå å knytte det til ordlyden i interpellantens spørsmål – egentlig verken barn eller voksne, men det er de som befinner seg midt imellom, som i vår samfunnsform i dag verken er entydig barn eller entydig voksne. Og det er nødvendigvis den mest sårbare fasen i det menneskelige liv. Særlig når det gjelder kroppslig identitet, er det uten sammenligning den mest sårbare fasen i det menneskelige liv.

Det som kjennetegner livsløpet i vårt samfunn i dag, er at denne overgangsfasen varer umåtelig mye lenger enn før. I gamle dager, i det førdifferensierte samfunn, var det slik at hver enkelt spilte to roller i løpet av livet. Den første biten var man barn, og resten av livet var man voksen. Begge deler var entydige roller, som var klart definert, og overgangen kunne tidfestes til og med på klokkeslettet: Når man gikk inn til konfirmasjonsgudstjenesten, var man barn, og når man kom ut igjen, var man voksen. I dag bruker folk nesten 15 år på å tilbakelegge den distansen, og i de årene er man verken barn eller voksen, men blir vekselvis behandlet som det ene og det annet – uten noensinne å skjønne hvorfor. Man blir behandlet i det ene øyeblikk som barn og i neste øyeblikk som voksen.

Dette er en ganske svær utfordring både til vår utdanningspolitikk, vår familiepolitikk og alle deler av politikken i dette samfunnet. Vi er nødt til å ta på alvor at livsløpet simpelthen er helt annerledes i dagens samfunn enn det var for en generasjon siden og lenger tilbake.

Det finnes ikke noe enkelt håndgrep som kan løse dette problem, og det skyldes selvfølgelig at spiseforstyrrelsen egentlig ikke er sykdommen, men symptomet på den grunnleggende sykdom, nemlig at identitet, naturlig selvspekt, er overmåte vanskelig å vinne i denne overgangsfasen i vårt samfunn i dag mellom barndom og voksen alder. Hvis vi ikke er i stand til å løse det fundamentale kommunikasjonsproblemet som ligger her, vil alle tiltak være surrogattiltak. Til syvende og sist er jo spiseforstyrrelsen en flik av et mye mer omfattende problem, nemlig den tiltagende vold i det moderne samfunn. For det å ødelegge sin egen kropp er også en form for blind vold.

Jeg skal forsøke kanskje å videreføre dette, siden vi får en ny interpellasjonsdebatt om samme sak i neste omgang.

Marit Tingelstad (Sp): Det er et viktig tema som tas opp i dag. Matinntak og spising som skulle være det mest naturlige og velbehagelige, er dessverre for mange men-

nesker blitt en alvorlig, sykkelig tilstand med vanskelige helbredelsesprosedyrer.

I mars i år hadde jeg en interpellasjon om skolemåltidets betydning ut fra det faktum at svært mange elever ikke spiser frokost eller har med mat på skolen. Ernæringsrådet har ropt varsku også om dette og foreslått tiltak for å bedre situasjonen.

Dårlige spise- og måltidsvaner kan være én medvirkende årsak til at unge får et unaturlig forhold til inntak av mat. Det er tragisk å se at flere barn og unge ikke klarer å forholde seg til kost og kropp på en naturlig måte. Det faktum at fedme er sett på som et helseproblem, kan også i noen tilfeller få unge mennesker til å få unormale holdninger til vanlig matinntak, og slankekurfirmaer frister med dyre preparater og kurstilbud.

Jeg er enig med interpellanten, som påpeker at utover dårlige spisevaner i hjemmet kan reklame og søken etter idealer være sterkt medvirkende til at barn og unge får spiseforstyrrelser.

Det er ikke enkelt å være ung og oppfylle alle krav og forventninger som omgivelsene forlanger. Vi som er så heldige å klare hverdagen vår sånn noenlunde, har plikt til å rette søkelyset mot alle sider ved samfunnsutviklingen.

Jeg mener det er særlig viktig å ha en god helse- og sosialrådgivningstjeneste i skolen. Vi har ikke klart å gjøre disse tjenester gode nok til nå.

Jeg kan heller ikke unnlate å nevne idretten. Dessverre viser det seg at enkelte treningsopplegg har vært slik at noen utøvere har fått problemer med naturlig matinntak og av den grunn har havnet i gruppen med spiseforstyrrelser.

Det er skremmende å lese at om lag 40 000 personer under 18 år har alvorlige problemer i sitt forhold til mat. Det er faktisk to tredjedeler av et skoleårskull! Dette er skammelige tall for det pengerike Norge. Og det er ingen enkle svar å gi for å rette på disse lidelser, som jeg forstår er en kombinasjon av psykologiske og fysiologiske forstyrrelser – men det var svært interessant å høre representanten Inge Lønnings refleksjoner.

Det er viktig at spiseforstyrrelser får sin rettmessige plass i psykiatriplanene. Når det er sagt, forutsetter jeg at planene må følges opp av konkrete tiltak, som f.eks. opplysningskampanjer rettet mot ulike ungdomsmiljøer og skoler, etterutdanning av lærere og barnehagepersonell, styrking av helsestasjoner, kompetanseoppbygging ved spesialisthelsetjenesten mv.

Parallelt med dette tror jeg at vi må bruke mer tid sammen med barna våre og gi dem trygghet, slik at de får et godt selvbilde til tross for at ikke alle kroppsmål innfrir reklamens og modellskapernes grådige krav.

Videre er det svært viktig at personalet som har med barn å gjøre, blir skolert i å observere unormalitet i forhold til matinntak på et tidlig stadium. Aller viktigst er likevel forebyggingssiden. Her må oppmerksomheten rettes mot alle nivåer der barn og unge befinner seg.

Ågot Valle (SV): Jeg vil først takke interpellanten for at hun tar opp dette viktige spørsmålet, og debatten viser

at dette er et veldig komplekst spørsmål som krever belysning fra mange sider.

Det jeg synes er opplagt, er at en ikke kan diskutere spiseforstyrrelser hos barn uten at en samtidig ser på slankepresset og skjønnhetstyranniet også hos voksne.

Dette er et økende gutteproblem, men fremdeles er det et overveiende jente- og kvinneproblem. 80 pst. av kvinner og jenter er misfornøyd med kroppen sin. Er en jente, tenåring og på slankekur, har en altså størst mulighet for å utvikle spiseforstyrrelser. Og slanker mor seg, er faren for at 7- eller 11-åringen også vil slanke seg.

Finn Skårderud har en gang sagt at det må være like viktig å gjemme slankepulveret som AG 3-en i familien, hvis det da finnes en AG 3.

Det er klart at det her er masse press på mange områder. Interpellanten pekte på det, og mange andre har også nevnt presset omkring det å være vellykket. Men en må også se på drivkreftene, hvem det er som har interesse av at jenter og kvinner ser på seg selv som mangelfulle, som noen det kan repareres på. Da ser en at det står store økonomiske interesser bak, som gjerne vil erobre nye markeder. Reklameindustrien er det mange som har tenkt på her, og også skjønnhetsindustrien, slankeindustrien og andre sterke krefter som utfolder seg gjennom media. Jeg hørte bl.a. at Coca-Cola i Drammen annonserte: Cola light i ett år for den som kunne slanke seg mest på to uker! Annonsen ble heldigvis stoppet av oppegående tenåringer, og det viser seg at det nytter å gjøre noe. Derfor vil jeg i likhet med interpellanten gi honnør til IKS, Interessegruppa for kvinner med spiseforstyrrelser, til jentene som ikke finner seg i det årlige vegg-til-vegg-tyranniet fra Hennes & Mauritz, og også til Gutter mot Barbie, som har sitt utspring i SU. Vi må gå til drastiske tiltak og få til en bevisstgjøring for å få stoppet de økonomiske kreftene bak slankepresset og skjønnhetstyranniet.

Jeg ser at tida går, men jeg vil si litt om mangel på fysisk aktivitet. Slanking kan ofte være en kompensasjon for mangel på fysisk aktivitet, mangel på gode kroppsopplevelser. Da er det et paradoks at skolen har redusert gymnastikken både i omfang og innhold. Det må være riktig å gi barna gode vaner og gode opplevelser med kroppen, både på skolen og i idretten. Derfor spiller idretten en viktig rolle her, og idretten må se sitt ansvar.

Trond Giske (A): Det er en veldig viktig debatt interpellanten har satt på dagsordenen i dag. Det er egentlig rart at denne debatten ikke har kommet både tidligere og sterkere inn i det politiske miljøet, på linje med andre samfunnsproblemer, som f.eks. alkohol og narkotika – ting som faktisk rammer ungdoms helse og til og med tar deres liv.

Det er rystende å lese i aviser og rapporter om titusenvis av mennesker som har spiseforstyrrelser, om små barn som slanker seg, om jenter som til og med sulter seg til døde. Moteindustrien, reklamebransjen, bildet av vellykkethet som har sammenheng med hvor slank en er, hvor fin en ser ut, hvordan kroppen er, er en del av årsaksbildet – det kroppsidealet og den slankekulturen som storsamfunnet skaper. Men dette er ikke bare en kvinne-

debatt, ikke bare en debatt som angår jenter, som dreier seg om jenter, og som jenter bør delta i. Det er en debatt som også menn bør engasjere seg i, av flere grunner – for det første fordi vi menn ikke bare kan sitte og se på at våre kjærester, ektefeller, døtre eller venninner har store problemer med sitt selvbilde og forholdet til mat, men også fordi dette ikke bare er et jenteproblem. Også mange gutter rammes av spiseforstyrrelser.

En undersøkelse som ble gjort for en tid tilbake, viste at en av ti i førstegangstjeneste i militæret hadde et lavt selvbilde og problemer med mat. Særlig rammer det gutter som er aktive innenfor idretten. Prestasjonspress, press fra trenere og press for å oppnå store resultater er ofte drivkraften bak disse problemene.

For noen få uker siden ble vi rystet av et oppslag om en gutt på elleve år som ble innlagt på sykehus med spiseproblemer. Det viste seg da at behandlingstilbudet og støtteapparatet for gutter om mulig er enda dårligere enn for jenter. Selv om det også for behandlingsapparatet og støtteapparatet for jenter trengs en enorm utbygging og satsing, er det kanskje dårligere for gutter, ikke bare fordi de organisasjonene og interessegruppene som finnes for jenter, ikke har kapasitet til å hjelpe de guttene som rammes, men kanskje også fordi gutter og menn har større problemer med å innrømme at de har vansker med maten, større problem med å innrømme at de trenger hjelp. Derfor er det viktig at Regjeringen, hvis interpellantens forslag om at man skal lage en plan for å hjelpe dem som har spisevegring, blir vedtatt, også setter guttenes situasjon på dagsordenen.

Så helt til slutt bare noen ord om slankeprodukter. Jeg vil spørre om statsråden vil vurdere om slankeprodukter bare kan selges på apotek. Da ville man ikke få det presset, kanskje også det reklamepresset, som man har i forhold til slankeprodukter.

Sylvia Brustad (A): Spiseforstyrrelser rammer stadig flere. Det er bekymringsfullt når barn helt ned i sjuårsalderen slanker seg, og det er noe som er alvorlig galt når det ikke finnes nok behandlingstilbud for dem som trenger det. Sjøl om det er et fåtall som blir alvorlig sjuke, er det mange som er i faresonen. Derfor er det forebyggende arbeidet også på dette området svært viktig.

Det er mange og kompliserte årsaker til spiseforstyrrelser, men det kan vel ikke være noen tvil om at det presset som har oppstått omkring kropps fiksering og slanking, er en viktig årsak til at barn og unge ofte utvikler et unormalt forhold til kropp og slanking. De modellene som brukes både av de store mote skaperne i Europa og i blader og magasiner her hjemme, ser ofte både sjuke og underernærte ut. Jo tynnere en er, jo bedre. Mote- og slankepresset har nådd småjenter, og mange opplever presset fra en moteindustri som i økende grad lager barneklær som er miniatyrgaver av ungdoms- eller voksenmote. Popstjerner med bar mage og ettersittende kjoler er ofte idoler for små jenter.

Jeg synes også at foreldre som stadig er på slankekur, med slankepulver som en naturlig del av kosten, ofte bidrar til å gi barn et noe unaturlig forhold til mat. Når

holdningen er at H-melk ikke er bra for barn, men det er greit å drikke lightbrus, er vi på feil spor.

Det at en del barn til en viss grad har et noe usunt forhold til vanlig mat, enten det går i den ene eller den andre retningen, er bekymringsfullt. Lærere forteller om barn som kommer på skolen uten å ha spist frokost og uten å ha med seg matpakke. Alternativet blir å kjøpe noe i kiosken, eller hos bakeren, eller la være å spise. Ved en del skoler her i Oslo har man nå innført den gamle skolefrokosten. Kanskje burde det ha vært gjort ved flere av landets skoler.

Det er mye som må gjøres i det forebyggende arbeidet mot spiseforstyrrelser, og vi er nødt til å bedre behandlingstilbudet betraktelig. I dag er det bare 16 behandlingsplasser på landsbasis, og det er selvfølgelig langt fra nok når vi vet at denne lidelsen er den hyppigste dødsårsaken blant unge jenter. Og det er ikke bare de som har blitt alvorlig og livstruende sjuke, som må få et tilbud. Uten behandling vil mange slite med spiseforstyrrelser, og noen med psykiske problemer, resten av livet.

Jeg vil for øvrig bare vise til det forslag som Arbeiderpartiet har lagt fram, om at det bør opprettes kompetansesentre i alle regioner. Det bør også opprettes ett sentralt, som kompetansesentrene ute bør benytte seg av. Det er noe som jeg også håper det blir oppslutning om, slik at man får et bedre grep på dette problemet enn tilfellet er i dag.

Inger Stolt-Nielsen (H): Jeg vil også berømme Karita Bekkermellem Orheim for å ha tatt opp problemet. Det er et viktig spørsmål som engasjerer mange, både politikere og mennesker i de tusen hjem. Det har vært kastet frem mange ulike tanker om problemets årsak og muligheter for løsning her i dag, og jeg tror alle som har hørt debatten, er enig i at problemet er alvorlig, og at det er viktig at det ble satt på dagsordenen. Det trengs handling utover politikernes rekker, og det trengs handling som går utover fagseksjoner, for å få til noe som kan bedre situasjonen.

Jeg vil likevel få lov å peke på én ting som ikke har vært nevnt her. Når en snakker om etterutdanning av lærere, snakker en veldig mye om at lærerne må skolerer til å se symptomene, men like viktig er det at lærerne skolerer til ikke å utløse. Når vi f.eks. ser på dagens gymnastikkundervisning, med et stort prestasjonskrav allerede i barneskolealderen – gutter og jenter har gymnastikk i samme klasserom, og etterpå skal de gjennom en felles dusj – er det klart at her ligger det også en kime til spiseforstyrrelser for enkelte som i utgangspunktet har problemer. Det er ingen tvil om at barn sammenlikner seg med andre. Og når en skal opptre sammen med andre, stiger kravene til vellykkethet i forhold til seg selv. Derfor må også lærerne skolerer til å være i forkant av problemet og ikke bare til å oppdage symptomer, og de bør gjerne være litt varsomme med hvilke krav de stiller til barn i en gymnastikksituasjon.

Det har også vært kastet frem tanker her om at det skal være forbud mot markedsføring av slankeprodukter, eller at slankeprodukter skal selges på apotek. Jeg tror ikke

dette er veien å gå. Jeg tror ikke vi kommer problemet til livs ved å forby markedsføring av slankeprodukter. Vi må heller ikke glemme at overvekt også er et stort problem i vårt samfunn både blant barn og voksne, og at mange kan ha nytte av markedsføring av slankeprodukter. Det er ikke forbud vi trenger, men rammer for hvordan markedsføringen skal foregå, slik at de som trenger informasjon, får en informasjon som er saklig og nøktern.

Til sist vil jeg peke på det ansvar som bør ligge på helsestasjonene, ved å følge opp barn som har unormale avvik i vekten helt fra de er små. Tendensene til overvekt eller undervekt legges gjerne mens barna er ganske små, og ved å være i forkant og ha nær kontakt med familiene kan en gjerne forebygge at problemet oppstår – for mange i hvert fall.

Karita Bekkermellem Orheim (A): Jeg synes at debatten i denne saken har vist at det er stor politisk forståelse for denne sykdommen. Som Inge Lønning så riktig sa, er dette en utfordring for både utdannings- og familierpolitikken vår. Jeg er også enig i det representanten Tinglestad sa, at vi er nødt til å bygge opp spesialkompetanse rundt om i landet. Vi har i denne debatten snakket mye om hva sykdommen er, og årsakene til den, men som Stolt-Nielsen så riktig sa, er det handling som skal til, og som nå må skje.

Neste interpellasjon, fra representanten Marit Nybakk, vil nettopp fokusere på behandling og ettervern, så vi får håpe at den politiske enigheten er like stor i den neste interpellasjonsdebatten.

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland: Fyrst vil eg kort kommentera det som går på reklame for slankeprodukt. Eg skal vurderera kva slags verkemiddel som er gode i så måte. Eg trur det er farleg å trekka fasttømra konklusjonar her og no, men måten informasjonen om produkta eventuelt kjem ut på, er veldig viktig. Å vurderera om slankeprodukta berre skal seljast på apotek, er ei ganske komplisert sak, som eg i alle fall ikkje kan trekka konklusjonen på no. Mange helsekostforretningar sel òg ein del produkt. Dette er eit stort og komplisert område, men eg skal lova å vurderera dei ulike sidene ved sal av slankeprodukta.

Eg har òg lyst til å trekka fram at i det vidare arbeidet er samarbeidet med frivillige organisasjonar viktig – som eg sa i innleiinga mi – og eg har særleg lyst til å trekka fram interesseorganisasjonane på dette området. Dei er gode samarbeidspartnarar, og dei kan vera med og meisla ut treffsikre metodar for korleis vi kan møta problemstillinga.

Spiseforstyrningar er òg, som mange har sagt her, eit aukande problem blant gutar. Her må vi vera veldig bevisste. Det er ikkje lenger berre jentene som slit. Gutane har det same presset på seg, og det må vi sjølvsagt ha i tankane i forhold til dei ulike tiltaka vi har sett i gang, og som vi kjem til å setja i gang.

Nokre har trekt fram skulen her, og eg trur nok kanskje vi har eit litt for negativt syn på kva skulen gjer når

det gjeld fysisk fostring. Det er mange barneskular i dag der dei faktisk går tur ute i naturen ein dag i veka, og brukar det som ein del av den fysiske fostringa. Dette er noko som vil auka meir og meir. Eg trur skulen er seg bevisst det som går på fysisk fostring i forhold til elevane. Men ein bør sjølvst ha med dette i det vidare arbeidet.

Dette er ein viktig debatt, og eg synest det er bra at interpellanten har sett dette på dagsordenen. Eg er òg glad for den tverrpolitiske semja vi har i forhold til problemstillingane. Men vi kjem ikkje vidare berre med debatt, vi må òg setta i verk tiltak. Eg er glad for alt vi allereie har sett i gang – vi har begynt ein prosess. Regjeringa er i full gang med å gjera noko på mange av dei områda som er trekte fram i debatten i dag, og dette arbeidet vil vi sjølvst føra vidare.

Helseministeren vil i neste interpellasjon trekka fram ein del konkrete ting når det gjeld helsesida, helsestasjonar osv., så eg skal ikkje kommentera den delen av utfordringane som går korkje på ein handlingsplan eller på helsesida. Men eg er glad for semja, og eg er ganske sikker på at ein i den neste debatten òg vil vera einig om at det er handling som no krevst, ikkje berre snakk om problema.

Presidenten: Interpellasjonsdebatten er dermed avsluttet.

S a k n r . 3

Interpellasjon fra representanten Marit Nybakk til helseministeren:

«I Norge lider stadig flere av spiseforstyrrelser. Pr. dato antas det at i underkant av 100 000 kan diagnostiseres som anorektikere eller bulimikere, men mørketallene er store. Identiteten knyttes i økende grad til kroppen. En slank og veldreid kropp assosieres med kontroll, vellykkethet, høy moral og viljestyrke. Anorexia og bulimi blir en mestringsstrategi for mange. I tillegg til forebyggende tiltak er det et stort behov for å styrke hjelpeapparatet.

Hva vil statsråden gjøre for å bedre behandlingstilbudet og ettervernet, og øke kompetansen i helsevesenet, slik at pasienter med spiseforstyrrelser får den hjelp de har behov for?»

Marit Nybakk (A): Det er med glede jeg tar over stafettspinnen. Jeg syns det har vært en flott debatt den siste timen.

Jeg vil starte med å fortelle om Lise, niesen til en venninne av meg. Hun fikk anoreksi da hun var 11 år. Hun var bare skinn og bein og en hårsbredd fra døden da hun endelig fikk psykiatrisk og medisinsk behandling. Alle pustet lettet ut da Lise begynte å spise igjen – legene, familien, nærmiljøet. Men det var da jenta ble skikkelig syk. For å hindre at maten gikk inn i kroppen, begynte hun å kaste opp og utvikle bulimi. Hun er nå 28 år, og er fortsatt like dårlig.

Dette er kanskje hovedårsaken til at spiseforstyrrelser er så vanskelig å behandle. Helsepersonellet er opptatt av å få anorektikerne til å spise – naturlig nok. De forstår sjelden at hvis pasienten ikke blir fulgt opp med et syste-

matisk ettervern, lurer de omgivelsene ved at det de spiser, blir kastet opp igjen.

Den siste timen har Stortinget diskutert forebyggende tiltak for å forhindre at barn og unge utvikler anoreksi og andre spiseforstyrrelser. Behandlingstilbudet og kunnskapen blant ulike typer fagpersonell er om mulig enda dårligere enn det forebyggende arbeidet. Det er helt nødvendig at både skolehelsetjenesten, primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten er i stand til å gjøre sin del av diagnostikk og behandling. Først og fremst er det behov for en betydelig kompetanseoppbygging når det gjelder disse lidelsene – i tillegg til å styrke behandlingstilbudet og ettervernet.

De få jentene – og guttene – som i dag får profesjonell hjelp, får enten ikke den støtten og behandlingen de egentlig trenger, eller så svikter ettervernet. Ofte svikter, som sagt, kompetansen i hjelpeapparatet.

Har vi tenkt over at en alkoholiker, en røyker eller en pillemisbruker kan holde seg unna det rusmidlet som har skapt avhengigheten? En person som lider av spiseforstyrrelser, må imidlertid forholde seg til mat resten av livet. Har vi tenkt gjennom hvor vanskelig det må være å utvikle et naturlig forhold til mat for en som enten har hatt anoreksi, utviklet bulimi eller for den saks skyld brukt mat som narkotika – altså overspising?

Kompetansen hos helsepersonell, barnevernsarbeidere og lærere må naturligvis også inkludere de ulike årsakene til spiseforstyrrelser for at de skal være i stand til å behandle lidelsen på en skikkelig måte. En ung kvinne som led av bulimi, hadde som barn blitt utsatt for overgrep fra sin far i form av å måtte utføre munnsex. Den eneste måten hun kunne glemme smaken i munnen på, var å putte mat i munnen absolutt døgnet rundt.

Incestofrene er heldigvis bare en del av dem som er rammet av spiseforstyrrelser. I vår jetalder knytter stadig flere sin identitet til kroppen, som også forrige debatt viste veldig klart. Egenverdet blir omvendt proporsjonalt med antall kilo. Vi assosierer en veldreid kropp med kontroll, vellykkethet, høy moral og viljestyrke, som jeg har skrevet i interpellasjonsteksten. Og i ukebladene kan småjentene og tenåringene lese at de som tar seg godt ut, også er de som får best karakterer, og som dessuten lettest får seg jobb.

For et år siden gikk bildene av den den gang avmagrede svenske kronprinsessen over hele verden. Min generasjon husker da den særegne kvinnelige parten i sangduoen «The Carpenters» døde av anoreksi. Stadig flere vellykkede og ærekjære unge kvinner får spiseforstyrrelser. Nå har riktignok skjønnhetsidealene vært tøffe til alle tider. For hundre år siden ble jentene snørt inn med korsett, måtte stå etter hvert måltid og svimte av ved den minste anstrengelse. Vi husker hvordan kinesiske jenter fikk deformert føttene sine.

Likevel er det i ferd med å bli grotesk når kvinnelige skuespillere i USA får operert bort de nederste ribbenene og får pumpet silikon inn i brystene for å få den kunstige barbedukkefiguren.

Dette handler også om sosial kontroll av kvinner. Kvinner verdsettes som objekter og skal holdes på plass

der maktstrukturene ønsker det. I mange land bruker den mannlige eliten kultur og religion som begrunnelse for å holde kvinner nede. Småjenter omskjæres og lemlestes for å hindre seksuell nytelse. Vi kan knapt forestille oss smerten og lidelsene, bl.a. ved samleie og fødsel.

For å ta spiseforstyrrelser på alvor må vi stille den riktige diagnosen og gi adekvat behandling. Vi må erkjenne at anoreksi og bulimi som mestringsstrategi i en kroppsfiksert kultur kanskje er like innskrenkende og hemmende som snørte føtter, bruk av slør og korsett eller for den saks skyld omskjæring – kanskje ikke i fullt så sterk grad.

Det går sakte med utvikling av kompetanse og tilbud. Jeg gikk gjennom en del spørretimespørsmål som har vært stilt tidligere, og veldig mange av de samme problemstillingene har gått igjen. Modum Bad regnes i dag for å ha det beste behandlingstilbudet i Norge – med fare for å fornærme andre; det er ikke min mening. De har 14 plasser. Sykehus og psykiatriske institusjoner gir også tilbud, men de fleste sykehus kan gi lite utover tvangsføring og et par timer hos psykiater i uken. Jeg tror likevel det verste er den totale mangel på kunnskap om dette emnet hos dem man går til først – hos allmennpraktikere, hos primærleger, hos helsesøstre, hos barnevernsarbeidere. Jeg kunne egentlig også tatt med lærere, selv om jeg tror de gjør en ganske god jobb på dette feltet.

Spiseforstyrrelser var et satsingsområde i Handlingsplan for statlig stimulering av psykisk helsevern og mental helse, 1991-95. Satsingen skulle skje i en kombinasjon av forebygging og behandling. I den forbindelse utredet det daværende Helsedirektoratet i 1992 behandlingstilbudet for pasienter med spiseforstyrrelser. Det ble også igangsatt et «Prosjekt spiseforstyrrelser 93-95». Ved behandlingen av psykiatrimeldingen i 1997 ble det foreslått å styrke barne- og ungdomspsykiatrien, noe som også er viktig i den sammenhengen vi snakker om her.

Fortsatt savner vi likevel de konkrete forslagene som kan vise at det norske samfunnet erkjenner at spiseforstyrrelser er en sykdom, at mørketallene er store, at årsakssammenhengen er kompleks, og at det er behov for kunnskap og kompetanse. Derfor vil jeg utfordre helseministeren til å bedre behandlingstilbudet og ettervernet og øke kompetansen.

Jeg er sikker på – også sett i lys av den forrige debatten – at i disse spørsmålene er det tverrpolitisk enighet. Jeg synes det er viktig å understreke at det bør være det, og at vi bør være sammen om å forsøke å få til konkrete tiltak i helsevesenet. – Hvordan sikrer vi tidlig behandling i nærmiljøet? Hvordan får vi til en langvarig behandling og oppfølging? Hvordan kan vi utvikle en tverrfaglig behandling som er målrettet? Hvordan kan vi øke kompetansen i helsevesenet og hos andre faggrupper? Hvordan kan vi få til mer kunnskap om symptomer i nærmiljø, skole, organisasjoner og idrett? – for symptomene er i dette tilfellet veldig viktig.

Hvis det er riktig det jeg så i et spørretimespørsmål fra Ellen Christine Christiansen i forrige periode, at i 1995 hadde medisinstudentene ved Universitetet i Oslo én – én – forelesning om problemene ved spiseforstyrrelser, så er

det nødvendig at temaet kommer sterkere inn i all utdanning av helsepersonell.

Arbeiderpartiet har i dag fremmet forslag om å ta initiativ til å opprette kompetansesentre i alle helseregioner samt å styrke sykepleie- og legeutdanningen på dette feltet.

Helt til slutt: Karita Bekkemellem Orheim har før i dag snakket om modell- og reklamebransjens ansvar. Etter å ha bladd gjennom flere moteblader det siste døgnet på grunn av denne debatten, må jeg si jeg er kommet til at vi som ser sånn noenlunde normale ut, har ikke en sjanse der i gården. Det er spikertynne, flatbrystede 14-åringer, 1,80 høye og vekt 45 kg. – Jeg hadde nær sagt Marilyn Monroe ville ha blitt vraket av dagens talentspidere. Men for å late som om vi har en motvekt mot disse monstrene, finnes det noen få andre modeller, men de er til gjengjeld så overvektige at de heller ikke er av den kategorien de fleste av oss kan identifisere seg med. Dette blir et tankekors. Det burde være en hovedoppgave, slik også representanten Orheim understreket, å virkeliggjøre kampen mot denne kategorien motebransje.

Statsråd Dagfinn Høybråten: Regjeringen er enig i behovet for å styrke tilbudet til mennesker med spiseforstyrrelser. Regjeringens opptrappingsplan for psykisk helse legger opp til en omfattende økonomisk styrking av det psykiske helsevernet. I tillegg til satsingen i opptrappingsplanen, som også vil innebære en styrking av tiltakene for mennesker med spiseforstyrrelser, er det behov for en egen plan og opprustning på dette feltet.

Før jeg sier noe om behandlingstilbudene, må jeg si noen ord om ett av de forholdene som bidrar til å skape spiseforstyrrelser. Til tross for at det i de senere årene har vært fokusert på reklamebransjens og medias uheldige bruk av kroppsidealer, har dette ikke forbedret seg. Sykdommen er nær knyttet til forestillinger i samfunnet, og jeg tar skarp avstand fra de kroppsidealer som media og motebransjen formidler. Reklamens skjønnhetsidealer og kroppsfiksering er ødeleggende for de unges selvbilde og bidrar til å øke forekomsten av spiseforstyrrelser. Vi trenger mer av det folkelige opprøret på dette feltet. Det må gjøres klart, særlig for unge jenter, at vellykkethet og et godt liv ikke avhenger av å ha den samme kroppformen eller det samme utseendet som de modeller reklamebransjen til enhver tid benytter. Vi kan ikke se en styrking av behandlingstilbudet separat fra de holdningene som skapes ute i samfunnet. Det handler om å løfte respekten for menneskeverdet og gi unge mennesker egenverd og selvrespekt uavhengig av hvordan man er skapt.

Å gi et tilfredsstillende tilbud til denne gruppen oppfattes å være særlig utfordrende fordi det omfatter både psykiatri og somatikk, 1.- og 2.- linjetjenesten, og sosiale og kulturelle faktorer. En utfordring er også knyttet til behovet for overføring mellom avdelinger innen psykiatrien, fra barne- og ungdomspsykiatrisk til voksenpsykiatrisk avdeling. De fleste som får spiseforstyrrelser, får dette i en alder der det er aktuelt med behandlingstilbud fra barne- og ungdomsavdelinger, men sykdommen varer ofte inn i voksen alder, og overføringsrutinene til vok-

senspsykiatriske avdelinger har vært for dårlige. Holdninger hos foreldre, venner, skole, treningssteder osv. er viktig for forebygging og ettervern. Vi vet at jo flere etater og nivåer som skal samarbeide for å gi et godt tilbud, jo mer utfordrende blir det å utforme tilbudene.

Som et ledd i Regjeringens arbeid på området har Statens helsetilsyn fått i oppdrag å utarbeide en plan for fremtidig satsing. Planen skal oversendes departementet innen utgangen av dette året. I 1997 ble det arrangert en ekspertkonferanse om spiseforstyrrelser som skulle samle kunnskap og avdekke behov. Det er for 1998 bevilget 3 mill. kr til utforming av planen, til ulike prosjekter eller modellutvikling, der kunnskapen siden kan spres til resten av landet og til kompetansehevende tiltak i form av kurs til helsepersonell. Planen vil inngå i den videre opptrapping av innsatsen for psykisk helse.

Det er satt i gang ulike forebyggingstiltak innen området. Statens ernæringsråd utarbeidet i 1997 en rapport om forebygging av spiseforstyrrelser. Det har tidligere vært laget et undervisningsopplegg til bruk i skolen, og som en oppfølging av rapporten fra Ernæringsrådet er materialet nå under bearbeiding og vil bli distribuert via Nasjonalt læremiddelsenter til alle landets grunnskoler og videregående skoler. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal i løpet av opptrappingsperioden for psykiatrien økes med 800 årsverk for å styrke det forebyggende arbeidet, også for å forebygge spiseforstyrrelser.

De kommunale og fylkeskommunale tilbudene til målgruppen er varierende. Mye av arbeidet i kommunene er avhengig av en spesialisthelsetjeneste som både kan gi generell og konkret veiledning. Noen fylkeskommuner har etablert gode tjenestetilbud til målgruppen, andre har utarbeidet planer for området og er i ferd med å bygge opp tilbud. Øremerkede midler til psykisk helsevern har gjort det mulig å styrke dette feltet. Det er likevel langt fram før vi får et tilfredsstillende tilbud, tilretteleggingen er ulik, noen fylkeskommuner har knapt nevnt spiseforstyrrelser i planene sine. Manglende planer trenger ikke nødvendigvis innebære et dårlig tilbud, det kan finnes mye lokal kompetanse. Men manglende planlegging betyr likevel ofte dårligere sammenheng mellom nivåene og dårligere samarbeid mellom avdelinger. De siste årene har kompetansen blitt betydelig hevet. Det er arrangert flere faglige konferanser på området, men det er fremdeles et stort behov for mer systematisert kompetanse og for kompetansespredning. Når man gjennomgår det eksisterende tilbudet til mennesker med spiseforstyrrelser, må vi ikke glemme det viktige selvhjelpsarbeidet som skjer i regi av brukerorganisasjonene. Brukereksperisen er viktig også på dette felt.

På bakgrunn av et klart behov for å styrke feltet trenger vi nå den plan fra Helsetilsynet som er bestilt, og som skal fremme anbefalinger om tiltak og hvordan tilbudene bør organiseres og bygges opp, både når det gjelder behandling, ettervern og styrking av kompetanse. Helsetilsynet skal gjennomgå tjenestetilbudene i fylkeskommunene.

Vi vet fortsatt for lite om forekomst, årsaker og virkninger av ulike behandlingsformer. Derfor har vi i opptrappingsplanen lagt vekt på å styrke forskning på spise-

forstyrrelser, spesielt i forhold til barn og unge, som er et særlig forsømt område.

Interpellanten brukte en del av sin tid til å peke på behovet for kompetanseoppbygging. Kompetanse om spiseforstyrrelser skal finnes overalt, i nærheten av pasienten. De fleste psykiatriske institusjoner og poliklinikker har kompetanse innen feltet. Få fylkeskommuner eller regioner har imidlertid organisert tjenestene i mer spesialiserte enheter som kan overføre kompetanse til andre deler av helsevesenet. Målet er at hver region skal ha spesialisert kompetanse innen området, noe som bl.a. ble påpekt i innstillingen fra sosialkomiteen til psykiatrimeldingen.

Planlegging av tilbudet til mennesker med spiseforstyrrelser skal inn i det ordinære planarbeidet til fylkeskommunene og helseregionene. I forbindelse med gjennomføringen av opptrappingsplanen er det opprettet et sekretariat som skal bistå fylkeskommunene i planarbeidet, og planene skal utløse øremerkede midler. Det er pr. i dag få fylkeskommuner som har innarbeidet planer for tilbudet til mennesker med spiseforstyrrelser i det ordinære planarbeidet. Dette vil det sentrale sekretariatet følge opp.

Kapasiteten innen psykisk helsevern er pr. i dag for dårlig. Derfor har det til nå vært få enheter som har hatt mulighet til å fungere som kompetanseenheter. De ulike miljøene har nok med å ta imot pasienter fra eget inntaksområde. Det er imidlertid opprettet et eget kompetansesenter som departementet finansierer. Helseregion 5 har etablert et nordnorsk kompetansesenter for spiseforstyrrelser, som er lagt til Tromsø. Det er i tillegg etablert et kompetansenettverk i Nordland som også er tilknyttet kompetansesenteret. Helseregion 4 har innarbeidet i helseplanen å gjøre Innherred Sykehus i Nord-Trøndelag til en kompetanseenheter i helseregion 4. Dette er ennå ikke gjennomført.

Som interpellanten nevnte, har Modum Bad utviklet særskilt kompetanse og et behandlingstilbud innen spiseforstyrrelser, som jeg ønsker skal videreutvikles. I budsjettforslaget for 1999 har Regjeringen derfor foreslått at Modum Bad skal få styrket sitt behandlingstilbud for voksne med spiseforstyrrelser.

Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri, SSBU, gir tilbud til barn og unge i Oslo-området og driver kompetanseoppbygging for resten av helseregion 1 og 2.

Ettervernet og oppfølging lokalt utgjør en særlig utfordring. De nye lovene som snart blir fremmet for Stortinget, legger stor vekt på helheten i behandlingsnettverket. Planen som Helsetilsynet skal utarbeide, vil peke på tiltak som skal øke samhandlingen mellom 1.- og 2.-linjetjenesten, noe som har vært et forsømt område. Kommunehelsetjenesten har behov for faglig veiledning fra 2.-linjetjenesten, og et vellykket behandlingstilbud er avhengig av oppfølging og ettervern i kommunehelsetjenesten. Det er tilsatt kommuneveiledere på alle fylkeslegekontorene som skal bidra til å iverksette opptrappingsplanen i kommunene. Både kommuneveilederne og sekretariatet sentralt skal fokusere på den gjensidige samhandlingen mellom tjenestenivåene.

Det er viktig at institusjonene i 2.-linjetjenesten etablerer kontakt med kommunehelsetjenesten, foreldre, skole osv. når en person blir skrevet ut av spesialisthelsetilbudet. Slik kan 1.-linjetjenesten utvikle kompetanse som både er nyttig for den enkelte pasient, og som bidrar til forebygging i forhold til andre.

SSBU har fått i oppdrag av Helsetilsynet å gjennomføre kurs i kompetanseoppbygging av helsepersonell. Kursene, som starter i høst, skal styrke kompetansen innenfor hele behandlingsnettverket. Derfor er en tredjedel av plassene forbeholdt personell innen kommunehelsetjenesten. Kursene har halvannet års varighet, og helse-region 1 og 2 er prioritert i denne omgang. Målsettingen er å utvide til de andre regionene etter at det første kurset er gjennomført.

La meg til slutt nevne at brukerorganisasjonene innen området spiseforstyrrelser har en viktig rolle. Jeg nevner eksempelvis Interessegruppa for kvinner med spiseforstyrrelser og Anorexia/Bulimia Foreningen som viktige samarbeidspartnere når det gjelder utvikling av tjenestene. Organisasjonene driver et viktig selvhjelpsarbeid som mange opplever som et nødvendig supplement til det offentlige tilbudet. De har mottatt økonomisk støtte til opprettelse og videreutvikling av selvhjelpsgrupper og til en generell organisasjonsoppbygging. Dette viktige arbeidet tar vi sikte på skal fortsette.

Hans J. Røsjorde hadde her gjeninntatt presidentplassen

Marit Nybakk (A): La meg først på vegne av Karita Bekkemellem Orheim, Asmund Kristoffersen og meg selv ta opp forslagene nr. 1-3, som er omdelt på representantenes plasser.

Så vil jeg takke statsråden for svaret. Jeg synes svaret fra helseministeren viser at det både er bred enighet om disse spørsmålene og politisk vilje til å gjøre noe. Jeg ble ganske oppløftet av flere av de forslagene til tiltak som ble nevnt av statsråden.

Jeg har lyst til å si at noe av det som virkelig gikk inn på meg i vårsesjonen, var de brevene jeg fikk fra fortvilte foreldre etter at jeg skrev en artikkel om spiseforstyrrelser. Flere av dem var i ferd med å gi opp, og det dreide seg ikke minst om forholdet til hjelpeapparatet, til helsevesenet. Noen hadde mistet barna sine, de hadde rett og slett sultet seg til døde. Foreldrene hadde veldig lite å stille opp med. Fortvilelsen og desperasjonen var stor og knyttet til en total mangel på kompetent oppfølging. Og det er det vi snakker om, altså ikke bare det å bli tvangsføret en gang i uken og å gå til psykolog av og til, men å få til en skikkelig, kompetent oppfølging.

Det er viktig at vi har fått øremerkede midler til psykisk helsevern, og at vi styrker psykiatrien, slik også statsråden understreket. Kompetanse på spiseforstyrrelser er så vidt spesielt at det er viktig at vi innenfor øremerkingen av midler til barne- og ungdomspsykiatrien også øremerker til denne typen lidelser slik at disse ikke drukner i annen barne- og ungdomspsykiatri.

Når det gjelder kompetansen i helsevesenet både i 1.- og 2.-linjetjenesten – og det dreier seg om somatikk og psykiatri, altså ikke bare psykiatrien – tror jeg det er viktig, som jeg sa i innlegget mitt, at primærlegene, hun eller han, fastlegen en går til, gjerne huslegen, har kompetanse på området. Jeg er veldig glad for at statsråden foreslår å styrke behandlingstilbudet ved Modum Bad. En datter av en nær politisk venn har i årevis vandret ut og inn av ulike psykiatriske institusjoner som følge av spisevegring, og det er først når hun kommer til Modum Bad at det skjer et eller annet. Og dette ikke til forkleinelse for andre institusjoner, men jeg tror at den type kompetanse må spres videre til den øvrige delen av helsevesenet. Jeg vil utfordre statsråden når det gjelder vårt forslag om kompetanse innen utdanningssystemet.

Statsråd Dagfinn Høybråten: Når det gjelder spørsmålet om kompetanseutvikling, er jeg enig med interpellanten i at det kan være all grunn til å vurdere hvordan denne kompetansen i dag bygges, ikke bare gjennom etter- og videreutdanningstilbud, som jeg var inne på i mitt innlegg, men også i grunnutdanningene for helsepersonell. Jeg er innstilt på å vurdere dette spørsmålet i samarbeid med andre berørte departementer.

Når det gjelder spørsmålet om å opprette kompetansesentre, er min holdning at det er nødvendig å ha kompetansesenheter i de ulike helseregionene knyttet til behandlende avdelinger. Hvordan så dette rent praktisk bør organiseres, synes jeg det er naturlig å ta stilling til i forbindelse med den konkrete planen som Helsetilsynet er bedt om å legge fram, der dette vil bli nærmere berørt.

Når det gjelder forslag nr. 3, er vel – så vidt jeg kan bedømme – den planen som vi har under utarbeidelse, allerede et svar på det forslaget.

Jeg konstaterer for øvrig med glede den enighet som det synes å være i dagens debatter om dette feltet, og også om styrkingen av behandlingstilbudet og kompetansen ved Modum Bad, som jeg er enig med interpellanten i er et veldig løfterikt behandlingstilbud. Jeg har selv besøkt Modum og hatt anledning til å stifte nærmere bekjentskap med både pasienter og personell som har med dette tilbudet å gjøre.

La meg avslutningsvis også si meg enig i at kompetansen i primærlegetjenesten er viktig på dette feltet. Det er en av grunnene til at jeg har satt i gang en vurdering av om ikke alle leger i sin utdanning og i sin turnuspraksis må gjennom psykiatri, et av de store områdene i norsk medisins utdanning, og det mener jeg det er på tide å få gjort noe med.

Asmund Kristoffersen (A): Kunnskapen blant helsepersonell generelt om forebygging og behandling av mennesker med spiseforstyrrelser er langt fra god nok med unntak av enkelte avgrensede miljøer.

Det viktigste nå er å bygge opp kompetansen både i den forebyggende og den behandlende kjeden i tillegg til ettervernet. Vårt forslag om at det skal opprettes kompetansesentre med fagfolk i alle fem helseregioner er i den-

ne sammenheng viktig. Slike kompetansesentre skal, slik det beskrives i psykiatrimeldingen, dvs. St.meld. nr. 25 for 1996-97, være en tverrfaglig organisasjon som har et særlig ansvar for å drive forskning, fagutvikling, veiledning og undervisning.

Et slikt kompetansesenter bør så følges opp med en avdeling innenfor det psykiske helsevesenet i hver helse-region, slik at en får en særskilt kompetansefunksjon når det gjelder både diagnostikk og behandling av spiseforstyrrelser. En slik avdeling skal også kunne gi nødvendige råd til sykehusavdelinger, poliklinikker og helsepersonell i kommunehelsetjenesten. Jeg understreker hvor viktig det er at 1.-linjetjenesten rustes opp kompetansemessig, spesielt helsesøstre, psykiatriske sykepleiere og leger.

Psykolog Charlotte Buhl sier i boken «Kampen om kroppen» at utviklingen av spiseforstyrrelser starter for de fleste i puberteten og utløses i ca. to tredjedeler av tilfellene av en slankekur. Jeg viser også til det helseministeren her sa om reklame- og motebransjen og slutter meg helt til hans synspunkter.

Jeg tror ikke det er tilstrekkelig bare å heve kompetansen hos helsepersonellet. I grunnskolens læreplaner er forebyggende helsearbeid sterkt vektlagt. Lærerne er i daglig kontakt med elevene og er ofte de voksenpersoner som bruker mest tid sammen med barn og ungdom. Derfor har de også store muligheter til å forebygge og identifisere spiseforstyrrelser. Jeg har svært lang erfaring som rektor i grunnskolen, og jeg har, i likhet med mine kolleger i skolen, helt utilstrekkelige kunnskaper om spiseforstyrrelser. Jeg mener derfor at kompetansen hos lærerne må styrkes. Spiseforstyrrelser er ikke noe synlig tema i lærerutdanningen. Etterutdanning av lærere er i hovedsak et kommunalt ansvar, men i dette spørsmålet må utdanningsdirektørene ta et særlig ansvar for koordinering av slik etterutdanning i nær kontakt med fylkeshelsetjenesten og de kompetansesentra som jeg forventer nå blir opprettet.

I likhet med representanten Nybakk er jeg tilfreds med helseministerens synspunkter, og tror at vi kan nå et stykke på vei.

John I. Alvheim (Frp): «Det er få ting vi vet sikkert om årsakene til spiseforstyrrelser, men vi vet at slanking kan være en utløsende faktor», sier førsteamanuensis Jan Rosenvinge i Aftenposten i januar i år. Han mener at slanking i utgangspunktet er en privatsak, men at problemet oppstår fordi slanking blir noe som angår omgivelsene. Dette understrekes av at det særlig for idrettsutøvere er blitt et alvorlig problem både med anoreksi og bulimi.

Dr. Jorunn Sundgot Borgen la nylig fram en omfattende forskningsrapport som viser at bortimot 46 pst. av kvinnelige landslagsutøvere i etiske idretter i Norge sliter med slike problemer. Sundgot Borgen hevder at det er en dobbelt så stor andel personer med spiseforstyrrelser i toppidretten som i samfunnet for øvrig. Disse tallene må idrettsledere og -klubber ta på alvor. De må se nærmere på sitt eget miljø og denne uhyggelige utviklingen.

Det er imidlertid ikke bare på idrettens område at problemene med spiseforstyrrelser er økende. Det er heller ikke slik at det er bare slankere som mislykkes, og som får disse problemene. Det er etter min mening viktig å ha en livssituasjon som gjør det mulig å unngå psykiske problemer og depresjoner som kan føre til disse større problemene. Her tror jeg familien og hjemmene har en viktig rolle. Familien er en viktig faktor som bør styrkes for å kunne gi den rammen om barn og ungdom som gir gode vaner og gode sosiale relasjoner.

Spiseforstyrrelser blir også et økende problem for helsetjenesten. Særlig psykiatrien må legge til rette for bedre og utvidet behandling av disse lidelsene. I juni i år vedtok Stortinget, mot Fremskrittspartiets og SVs stemmer, å overføre Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri til Oslo kommune. Jeg er redd for at det på dette området blir langt dårligere tilbud fra denne spesialinstitusjonen etter at den overtas av Oslo kommune, og vil være et savn og et handikap i det videre tilbud til spesielt denne gruppen pasienter.

Are Næss (KrF): Det er en viktig problemstilling som interpellanten har tatt opp. Spiseforstyrrelser er et stort, mangeartet og utbredt problem. Jeg slutter meg helt til de synspunkter som helseministeren har fremsatt, og vil på bakgrunn av hans to innlegg oppfordre forslagsstillerne til å gjøre de tre forslagene om til oversendelsesforslag.

Så vil jeg bare komme med noen få kommentarer, som dels bygger på personlig erfaring med behandling av slike pasienter.

For det første: Spiseforstyrrelser er et sammensatt problem, som det er grunn til å tro vil bli enda mer utbredt fordi det dreier seg om forholdet til egen kropp og dermed om eget selvbilde. Så rammer da også spiseforstyrrelsene gjerne unge i en usikker utviklingsperiode, der velmente bemerkninger som «så godt du ser ut» kan utløse helsefarlige slankekurer. At kroppen og kroppsbildet i dag kommersialiseres i økende grad, gjør selvsagt ikke situasjonen bedre.

For det andre: Jeg tror at spiseforstyrrelser har sammensatte årsaksforhold. I jakten på psykiske, biokjemiske og genetiske årsaker eller faktorer er det viktig å huske at det ene ikke utelukker det andre. Derfor er det også viktig at vi ikke ensidig satser på bare det ene eller det andre av disse saksfeltene.

Dermed er vi over på det tredje området, de helsepolitiske konsekvensene av det vi vet om det sammensatte problemet spiseforstyrrelser. Jeg tror poenget er tverrfaglig satsing og samarbeid. Men det gjelder ikke bare helsevesenet. Folkeopplysning er sannsynligvis en nøkkelfaktor i denne sammenhengen – et middel for å oppnå gode holdninger og unngå uheldige kroppsfikseringer.

Dette er altså ikke et ansvar bare for helsevesenet, men også for foreldre, familie for øvrig, venner og venner, og ikke minst for organisasjoner av alle slag, spesielt de som nødvendigvis i nokså stor grad må være kroppsfikserte. Så gjelder det også ikke minst media, som kan bygge opp og bryte ned, men som i altfor stor

grad dyrker det vellykkede, også ikke minst både indirekte og direkte dyrker det som oppfattes som det vellykkede utseende. Bare på denne måten kan samfunnet som helhet støtte opp om og ikke bryte ned den innsatsen som helsevesenet skal yte for dem som lider av spiseforstyrrelser.

Vi vet ikke nok om årsakene til spiseforstyrrelsene, men det er innlysende at mange miljøfaktorer provoserer fram slike problemer – og det må vi gjøre alt vi kan for å hindre. Vi ønsker ikke at menneskeverd og selvbylde skal måles i kilo, verken med pluss eller minus på vekten.

Sonja Irene Sjøli (H): Jeg vil gi honnør til representantene Nybakk og Bekkemellem Orheim som har satt dette spørsmålet på dagsordenen. Dette har etter hvert utviklet seg til å bli et stort samfunnsproblem, ikke minst er det en tragedie for dem som blir rammet. Problemet er blitt grundig beskrevet av både statsrådene, forslagsstillerne og flere representanter. Som flere har vært inne på, er det oppmot 120 000 personer som lider av spiseforstyrrelser – 25 000 – 30 000 av disse er unge mellom 25 og 30 år. 3 000 barn under 18 år i Oslo lider av spiseforstyrrelser. En svensk undersøkelse viser at 20 pst. av 7-åringene er misfornøyd med kroppen sin.

Men spiseforstyrrelser rammer ikke bare kvinner. Som andre har vært inne på, vil også jeg nevne en undersøkelse blant 1 200 soldater som viser at én av ti unge menn også sliter med spiseforstyrrelser. Det har vært nevnt her at dette også kan være et problem i idrettsmiljøene.

Men det er bare 10 pst. av dem som lider av spiseforstyrrelser, som har anoreksi. Folk flest ser for seg dem som er hardt rammet, skrekkeksemplene, og det kan føre til at disse problemene ikke blir tatt alvorlig av helsevesenet. Fordi mange tror at problemet ikke er alvorlig nok, kvier de seg også for å søke hjelp. Hvis man har anoreksi, får man kanskje lettere oppmerksomhet enn hvis man er overvektig eller overspiser. Men anoreksi er mer dramatisk. Ved overvekt er det lett å tro at problemet har noe med manglende viljestyrke å gjøre, men slik er det ikke. Uansett: Spiseforstyrrelser handler som oftest om konflikter i følelseslivet. Under overflaten handler det om sviktende selvbylde og lav selvtillit.

Forebygging er selvfølgelig viktig. De viktigste ressursene er foreldrene. Foreldrene må gi kunnskap om problemene og vise betydningen av at barna er trygge på seg selv og sin egen kropp. Foreldrene er viktige rollemodeller. Familiene har derfor et stort ansvar. Derfor er det viktig å ha sterke familierelasjoner. Det er, som helseministeren var inne på, langt fram til vi har fått et tilfredsstillende tilbud, men det skjer veldig mye positivt, og jeg syns denne debatten viser en politisk vilje til å gjøre noe. Jeg tror at kompetansesentre for forebygging og behandling av spiseforstyrrelser i alle helseregioner vil bidra til å øke kompetansen og bevisstgjøringen og ikke minst til utbygging av behandlingstilbudet, enten det gjelder familier, den enkelte eller kommunehelsetjenesten. Det er også klart at det er behov for å gi helsepersonell mer kunnskaper om dette. Det gjelder også i skolen.

Skolen trenger også mer kunnskaper om årsaker for å kunne sette i gang forebyggende tiltak. Vi syns, som sagt, dette har vært en positiv og god debatt, og vi støtter de forslagene som er lagt fram.

Ola D. Gløtvold (Sp): Det er prisverdig at dette blir satt på dagsordenen i Stortinget. Det er et stort og komplisert problem som skaper stor fortvilelse, også med tragisk utfall og utgang for mange. Men det er et komplisert problem, som bl.a. helseministeren var inne på. Det gjelder både psykiatri og somatikk, det gjelder flere nivåer og behandlingssenheter i helsevesenet vårt, og det har både kulturelle og sosiale sider, bl.a. i forhold til de trender som gjelder når en snakker om kroppsutvikling og spisevaner. Gledelig er det da at det er bred og tverrpolitisk enighet her. For mitt vedkommende vil jeg vise til hva representanten Marit Tingelstad sa i forbindelse med den interpellasjonen som i dag ble behandlet før denne. Når det gjelder spiseforstyrrelser, er det veldig viktig med tverrfaglig kunnskap og behandling, større kompetanse på alle områder innenfor helse, skole og i alle faser, forebygging, symptomopdagelse, behandling, ettervern og oppfølging.

Som helseministeren sa, tror jeg at det også trengs et folkeopprør mot dette, mot mote- og trendpresset, slik at markedet og reklamebransjen får merke at det ikke er grobunn for og respons på deres aggressive markedsføring og trendsetting når det gjelder en del av det som er årsaken til denne utviklingen.

Kultur, helse og miljø er gode stikkord for å utvikle et sunnere samfunn. Jeg tror det er viktig å minne om noen av de gamle begrepene i den sammenheng. Fysisk aktivitet ble nevnt i forrige debatt, og det tror jeg er veldig viktig. Vi hadde et begrep som het «fysisk fostring» tidligere, som jeg tror vi skal ta fram igjen, sammen med begrepet «en sunn sjel i et sunt legeme». Det er viktig at vi har fysisk aktivitet, men kanskje uten en del av det presset som vi ser i dag når det gjelder prestasjoner og kroppsfokusering. Kosthold og holdninger i de enkelte hjem og rundt den enkelte ungdom er viktig, og der bør kanskje mange gå i seg selv.

Så er det den offentlige sektoren. Helsestasjonene, skolehelsetjenesten og primærhelsetjenesten er de som kanskje raskest kan oppdage disse problemene. En ting vil jeg fokusere på i denne sammenheng, og det er skolehelsetjenesten i videregående skole. Den har lett for å falle litt utenfor, og det er veldig viktig at den følger opp disse tingene. Spesielt årvåken skal en være på overgangen fra barndoms- og ungdomstiden og inn i voksenalderen slik samfunnet har satt det aldersskillet. Helseministeren var selv inne på dette når det gjaldt psykiatri. Sosialkomiteen poengterte dette i forrige periode, og jeg håper at det kan følges opp veldig årvåkent nå, slik at ingen havner i ingenmannsland eller blir kasteballer mellom de ulike nivåer.

Kompetansehevingen ved psykiatriske sentra og poliklinikker er viktig. Det er enda mer viktig at den kompetansen kommer ut til primærhelsetjenesten, slik at en kan få lagt dette til det nivået hvor barn og ungdom befinner

seg i en vanskelig periode og hvor man kan utvikle spiseforstyrrelser.

Olav Gunnar Ballo (SV): Jeg kan bare understreke det som flere her har sagt, at det har vært både en spennende og givende debatt. Det har i stor grad vært enighet om de synspunktene som er kommet frem.

Jeg syns likevel at man i veldig sterk grad her vektlegger behandlingsaspektet, det at helsepersonell på en måte skal kunne løse disse problemene ved at man styrker utdanningen og hjelpeapparatet. Det er jo selvfølgelig et poeng i seg selv, men man må også fokusere på årsaksforholdene. Jeg vil tro at hvis man går inn på ulike årsaksforhold, vil uenigheten være større enn det som er kommet til uttrykk her, fordi man i mye større grad setter et slags politisk søkelys på et samfunn som er i endring og årsakene til det.

Jeg syns at Inge Lønning hadde et veldig godt poeng da han nevnte den endringen som har skjedd i samfunnet i forhold til ungdomstiden. Nå tror ikke jeg at det å la seg konfirmere vil løse problemene, og det var vel heller ikke hans poeng.

Men man må kunne vise forskerne at det at ungdom i dag er en gruppe som utsettes for veldig sterkt press fra mange, og ikke minst fra markedsaktørene, har betydning for utviklingen av denne typen forstyrrelser. Jeg syns det er interessant i den sammenheng å referere til en artikkel som stod i Aftenposten den 26. september i år, hvor direktør Bjørn Petter Ulvær i Feedback Research og Consulting uttalte:

«Men den etiske bevisstheten rundt det å arbeide med barn som målgruppe har vært så høy blant våre kunder at det nærmer seg handlingslammelse.»

Det er altså en som har med markedsføring å gjøre – og man skal drøfte dette i fora, bl.a. på kurs innenfor næringslivet – som sier at det er et problem at man setter etikken så høyt at man ikke i sterkere grad påvirker barn og unge. Det viser hvor oppmerksomme vi som politikere må være i forhold til konsekvensene hvis man f.eks. slipper næringslivet inn på arenaer der de strengt tatt ikke har noe å gjøre – det gjelder ikke minst i skolen, der man nå ser at det er gratis utlevering av ulike produkter. Det kan jo for så vidt være meieriprodukter, og i den forstand ikke nødvendigvis usunt, men hvis man ikke har en bevissthet knyttet til de arenaene som det offentlige skulle stå for, og hvor man nettopp skulle utøve sunn og i hvert fall tilnærmet objektiv eller nøytral påvirkning, skaper man en utvikling som er særdeles uheldig fordi ungdom og barn ikke har noen steder å henvende seg for å få mer nøytral og saklig informasjon.

Det samme syns jeg gjelder innenfor helsevesenet. Jeg syns ikke at markedsaktører har noe som helst å gjøre eksempelvis på Rikshospitalet, som man nå ser i forhold til McDonald's. Hvis man slipper inn den typen aktører, og samfunnet ikke skal møte det med holdninger, betyr det i sin tur at det oppstår en form for forvirring i ungdomsmiljøene i forhold til hva som er sunne og gode idealer når de som skulle stå for dem og representere dem, står for behandling eller informasjon, selv blander disse

symbolene på en sånn måte at signalene blir uforståelige. Derfor trenger vi større grad av klarhet også i forhold til markedsaktørenes rolle på den offentlige arena.

May Britt Vihovde (V): Det er viktige og aktuelle saker som Karita Bekkemellem Orheim og Marit Nybakk har teke opp i dag, og det skal dei ha ros for.

På same tid som ein ser at gjennomsnittsvekta blant befolkninga går opp, og at dette er urovekkjande, ser ein altså på den andre sida at ei stor gruppe barn og unge har store problem. Det er kompliserte årsaksforhold bak dette, og det er fleire som har nemnt ein del av dei i dagens debatt. Hittil har hjelp eller behandling i stor grad vore prega av omgåande hjelpetiltak, og dette har berre kortvarig effekt.

Dei unge har i for stor grad måtta syta for seg sjølve. Det er difor bra at ein i forslaget til statsbudsjett har lagt inn pengar som skal gje rom for auka satsing på førebyggjande ernæringsarbeid og auka satsing på skulehelse-tenesta. Spesielt det siste har eg stor tru på. Helsetenesta både i ungdomsskulen og i den vidaregåande skulen må vera viktige støttespelarar når det gjeld å kjempa mot spiseforstyrningar. I den nye psykiatriplanen ligg det òg inne auka satsing på opplæring av personalet, og det er ikkje minst viktig å få mange fottfolk som har god kunnskap om desse problema. Som helseministeren sa, dess fleire etatar og nivå som skal samarbeida, dess større blir utfordringane. Og det å få ein framtidig plan med ei heilheitleg satsing, som helseministeren sa at ein nå jobbar for å få fram, er vegen å gå.

Eg synest òg det er rett å nemna familien i denne samanhengen. Det er blitt sagt at 80 pst. – somme meiner det, men eg har høyr 85 pst. – av oss kvinner er misnøgde med utsjånaden, og vekt og slanking er ofte i fokus. Me vaksne, mødrer og fedrar, må difor ta ansvar – eit stor ansvar – overfor våre unge, og ikkje overføra haldningar som avspeglar ei tru på at dess tynnare du er, dess lykkelegare blir du. Me har eit stort ansvar for å vera ideal for våre barn.

I Noreg er me idrettsinteresserte, og det å driva med idrett er sunt for kropp og sjel. Det er dokumentert at svært mange aktive idrettsutøvarar – både menn og kvinner – har spiseforstyrningar. Krav til ytingsevna og fokusering på ernæring i den samanhengen er blitt større og større. Å sikra kompetansen til alle våre dyktige idrettsleiarar er difor viktig for å førebyggja spiseforstyrningar. Det er difor svært positivt at helseministeren og barne- og familieministeren nå vil gripa fatt i dette for å sikra våre organisasjonar meir kompetanse når det gjeld spiseforstyrningar.

Eg følger at med dagens debatt er ein komen eit langt skritt vidare, og det er stor semje om at ein må satsa på både behandling og førebygging når det gjeld spiseforstyrningar.

Anne Helen Rui (A): Saken gjelder 100 000 norske mennesker – unge kvinner utgjør den største gruppen, men også voksne kvinner, gutter og menn.

Vi i samfunnet rundt dem spør oss hvorfor, og det har vi gjort i lang tid. Vi har fått mange forskjellige svar og

(Rui)

flere definisjoner og årsakssammenhenger. Men jeg tror at de svarene vi får, er bruddstykker av sannheter og ikke hele bildet. Og hvorfor tror jeg det? Jo, fordi det ennå forskes altfor lite på sykdommene. Det må til systematiske studier, og større grupper mennesker med disse lidelser må undersøkes nøyere. Kan vi få helhetlige og korrekte svar, kan vi også etter hvert behandle dem riktig. Det er sånn i medisinen verden at før man kjenner hele bildet, kan man ikke behandle korrekt.

Som mange andre er jeg også helt enig i at helsesøstre og allmennpraktiserende leger, som de fortvilte foreldre og pasientene selv henvender seg til først, kan altfor lite om spiseforstyrrelser. Derfor må det, som sagt, forskes mer, men også legges større vekt på kunnskap om spiseforstyrrelser i helseutdanningene og hos andre som arbeider med og blant barn og ungdom. Det burde være helsestasjonstilbud for alle ungdommer overalt i hele Norge, der råd og hjelp kunne gis tidlig, før sykdommen har kommet for langt. I dag er det slik at mange foreldre, venninner, venner og lærere ser at noe er galt og forsøker å hjelpe så godt de kan, men opplever at ingenting hjelper – det er som å snakke til veggen. Men den reelle virkelighet er at foreldre tror det de ser når deres datter spiser skikkelig, og kan ikke forstå at hun likevel blir bare tynnere og tynnere. Helsevesenet har tilbud om tvangsføring med intravenøs næringstilførsel eller sondeernæring når den det gjelder, endelig kommer på sykehus, men dette er en behandling bare for å overleve der og da, det er ikke en behandling som retter seg mot å helbrede og å finne ut av de virkelige årsakssammenhengene.

Det er som sagt disse sammenhengene vi må sette alt inn på å finne ut av ved mer forskning, gjerne kvotere kvinnelige forskningsstipendiater til å arbeide med denne spesielle problemstillingen, for jeg tror det er de som kanskje kan gjøre denne jobben aller best. Vi må samle kompetansen i kompetansesentre som gjør at det blir skikkelig medisinske miljøer rundt denne lidelsen. Der kan man også få riktig behandling til riktig tidspunkt før sykdommen er kommet altfor langt.

Kjell Engebretsen (A): Det dukker opp stadig nye lidelser eller nye sykdommer i vårt samfunn, og ved nærmere ettersyn er de kanskje ikke så nye likevel, men vi er iallfall nå bedre i stand til å se disse lidelsene, bedre i stand til å registrere dem og kanskje også etter hvert bedre i stand til å forstå dem.

Hvis vi ser oss tilbake, kan vi se en rivende utvikling innen den medisinske vitenskapen, men vi kan også se – dersom vi er villig til det – at det har oppstått en form for statuspyramide innen de forskjellige lidelsene. Det kan se ut som om visse lidelser har høyere status hos oss alle, og som følgelig i større grad er gjenstand for forskning, faglig debatt og metodeutvikling. Nervøse spiseforstyrrelser har hørt til de sykdommer eller lidelser som er langt, langt nede på denne statuspyramiden. Det har minst to konsekvenser. For det første betyr det naturligvis at kompetanseoppbygging hos det behandelende personalet ikke går fremover med stormskritt, og for det an-

dre at behandlingstilbudene generelt sett blir mangelfulle. Men det er også slik at lavstatuslidelser ikke er noe man står fram med, men isteden forsøker å holde skjult. Og dette vil ytterligere forsterke konsekvensene av lidelsen, eller kan i det minste ha en slik forsterkende effekt.

Jeg er kjent med at det finnes visse metodiske debatter i gang innen skolemedisinske kretser, og at det finnes visse behandlingstilbud også utenfor den etablerte medisinen når det gjelder denne type lidelser.

Det skal ikke mye kunnskap til for å forstå at spiseforstyrrelser er komplekse og sammensatte lidelser – det har også denne debatten her i dag, syns jeg, gitt et klart bilde av – altså lidelser som krever behandling på et høyt faglig og kompetansemessig nivå. Det vil være en samfunnsmessig forpliktelse naturligvis å etablere behandlingstilbud som både i omfang og kompetanse og kanskje også i mangfold kan dekke dette behovet.

Jeg håper at interpellasjonene her i dag og de debattene vi har hatt, har bidratt til at dette området vies større oppmerksomhet i de aktuelle miljøene, og at man kanskje vil være villig til å se med interesse på hele spekteret av de behovene som er til stede både innen det forebyggende arbeidet og innen behandlingen, og på hvilke behov som finnes etter at behandlingen er sluttført.

Representanten Alvheim var inne på dette med idretten, og flere har også nevnt det. Dette med at våre trenere og ledere her må få mer innsyn, er et av områdene som jeg tror man bør se veldig nøye på.

Og til slutt: Statsråden oppfordret til folkeopprør mot visse miljøers kroppsfixering. Nå er det ikke ofte at statsråder oppfordrer til folkeopprør, men akkurat denne gangen tror jeg det er på sin plass, og jeg tror vi alle skal stille oss bak dette opprøret.

Inge Lønning (H): Forskning og profesjonelle medisinske behandlingstilbud er viktig, men når det gjelder akkurat dette problemkompleks, vil jeg advare mot å tro at vi har utsikter til å vinne krigen ved å satse på den tilnærmingen. Om det er noe sted det er grunnleggende viktig å se behovet for forebyggende arbeid, er det vel på dette problemområdet. Spiseforstyrrelsene er jo et nesten klassisk eksempel på en kulturskapt sykdom, en sykdom som ikke har utspring i biologiske forhold, men er skapt av ganske bestemte kroppsidealiser som for lenge siden har mistet jordledning og forbindelse til den biologiske virkelighet.

Jeg antydte her i forrige runde med interpellasjonsdebatt at en vesentlig tilnærming til dette problem, som helt klart øker i omfang hele tiden, må være å se at det er en flik av et mye større problem, nemlig at vi har utviklet et kulturbetinget kroppsideal som kommer på lengre og lengre avstand fra den virkelige kroppen i alle livsfasene. Vi har utviklet skjønnhetsidealiser som egentlig er naturstridige, fordi skjønnhet, etter dagens takst, går ut på å se ut som om man ikke har levd en eneste dag. Man skal ikke bære synlige spor noe sted på kroppen av at man har levd. Aldringsprosessen er egentlig den elementære mekanisme bak alt liv; det er betingelsen for at livet kan eksistere på denne kloden i den form det har. Og vi har ut-

viklet en kultur som har et grunnleggende nevrotisk forhold nettopp til de. For det er nødvendig å se at spiseforstyrrelsene i ungdomsgenerasjonen er en speiling av noe som gjelder hele voksensamfunnet. Når det er mulig å markedsføre «kroppsskulpturering» som et godt tilbud – for noen år siden het det fettsuging – når det er mulig å innbille mennesker at kirurgens kniv er til for å fjerne virkningene av absurd livsstil, da er vi i virkeligheten kommet ganske langt i retning av en voldskultur. For det er jo faktisk det dette dreier seg om: å øve vold på den virkelige kroppen for å få den til å stemme med et kultur-betinget kroppsideal.

Egentlig er det dypt tankevekkende at vi lever i en kultur som er blitt så kroppsfixert, men som er blitt kroppsfixert på den helt forkjærte måten, nemlig fixert ved drømmekroppen istedenfor den virkelige kroppen. Betingelsen for at mennesket kan respektere andres kropp – vi lever i en kultur hvor voldsbruken øker i omfang hele tiden – er at det har lært å respektere sin egen kropp. Selvrespekt er nøkkelen til respekt for andre mennesker.

Presidenten: Presidenten antar at interpellanten ønsker ordet.

Marit Nybakk (A): Jeg vil takke for debatten, og jeg vil uten forkleining for mine kvinnelige medrepresentanter få rette en takk til de guttene som har deltatt i denne debatten. Det setter vi veldig stor pris på at de har gjort.

Karita Bekkemellem Orheim og jeg ønsket å få denne debatten om spiseforstyrrelser inn i stortingssalen. Vi ønsket å få drøftet behovene, få konkretisert forslag til tiltak, og, som Kjell Engebretsen sa, bidra til å vie dette problemet større oppmerksomhet.

Jeg vil også slutte meg til veldig mye av det Inge Lønning sa i det innlegget vi nettopp hørte, som også viser sammenhengen mellom det å styrke behandlingstilbudet og det å gjøre noe med holdninger og forebyggende tiltak. Det siste er kanskje det vanskeligste når det gjelder spiseforstyrrelser, og kanskje også vanskeligere å konkretisere. For oss er det derfor nødvendig å få en handlingsplan hvor man kan se på både forebyggende tiltak og på behandlingstilbud.

Jeg lyttet til statsråden da han snakket om kompetansesentrene, og forstår at departementet er i ferd med å få utviklet kompetansesentre som er knyttet til det han kalte behandlende avdelinger. Jeg vet ikke om statsråden kan si lite grann mer om hvordan disse kompetansesentrene nå utvikles, om man legger forskning til de samme sentrene, og om det er slik at både de som lider av spiseforstyrrelser, deres pårørende, helsepersonell og lærere kan nyte godt av den type kompetansesentre, som også var omtalt i psykiatrimeldingen.

Så er jeg spesielt glad for det som statsråden sa om at alle leger i sin utdanning og turnuspraksis bør gjennom psykiatri. Det håper jeg at statsråden vil følge opp, for hvis man da også i den psykiatrien kan legge inn nettopp dette med spiseforstyrrelser, har vi kommet et godt stykke på vei.

Til slutt vil jeg si at jeg ser det som svært viktig at planen fra Helseilsynet kommer. Jeg erindrer et spørretime-spørsmål fra Ellen Chr. Christiansen fra 1996, hvor hun også etterspurte den planen. Det tror jeg kanskje er et av de tiltakene som det haster med å få. Da vil vi også få anledning til å drøfte spørsmålet om spiseforstyrrelser en gang til.

Statsråd Dagfinn Høybråten: Jeg vil også takke for en særdeles interessant dag her i salen når det gjelder dette viktige feltet, og takk til initiativtakerne til debattene.

Det er to utsagn fra to av representantene i debatten som jeg ved avslutningen her vil ta utgangspunkt i.

Representanten Lønning snakket om en kulturskapt sykdom. Representanten Ballo pekte på behovet for å sette et politisk søkelys på samfunnsforhold, ikke bare på behandlingstilbudet. Jeg sa en god del om behandlingstilbudet i mitt første svar. Jeg synes det er grunn til å understreke at det vi egentlig har debattert i dag, er grunnleggende verdispørsmål. Det er en debatt om hva slags samfunn vi ønsker, det er en debatt om respekt for menneskeverd uansett ytre utseende, det er en debatt om å bry seg og å bry seg om, det er en debatt om hvor sterkt materialismen skal få grep om kulturen vår. Derfor er jeg enig i at man i det forebyggende arbeidet nettopp bør sette søkelyset på ungdomskulturen, på familiemønsteret, på skolens rolle osv.

Avslutningsvis vil jeg igjen understreke at jeg for min del skal følge opp det planarbeid som er igangsatt i Helseilsynet, og sørge for at vi ikke bare har en opptrappingsplan som det er knyttet ressurser til – det har vi – at vi ikke bare har en generell opptrappingsplan for psykisk helse, men at vi også får en spesiell plan når det gjelder behandlingstilbudet for mennesker med spiseforstyrrelser. I den forbindelse ser jeg det som naturlig at vi tar opp vurderingen av hvordan kompetansenheter innen helsesektoren på dette feltet best kan organiseres. Vi har erfaringer å bygge på fra Nord-Norge, og vi får etter hvert erfaringer i Trøndelag. I den forbindelse er jeg enig i at dette bør være kompetanse på bredt felt, hvor en også utvikler kompetanse gjennom forskning.

Med dette skulle jeg mene at de anliggender som har vært framme, og som er uttrykt bl.a. i de forslag som er fremmet, bør være fanget opp i det som nå skal gjøres framover.

Presidenten: Dermed er debatten om sak nr. 3 omme. (Votering over forslag, se neste side.)

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Stortinget går da til votering over sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstillet:

St. meld. nr. 30 (1997-98) – Nordisk samarbeid – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Til sak nr. 2 foreligger det ikke noe voteringstema.

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under interpellasjonsdebatten har Marit Nybakk satt fram tre forslag på vegne av Karita Bekkemellem Orheim, Asmund Kristoffersen og seg selv.

Forslagene er omdelt i salen, og presidenten gjør oppmerksom på at de foreligger i en endret utgave.

Marit Nybakk får ordet til forslagene.

Marit Nybakk (A): Helseministeren har i sine innlegg, særlig i det siste, redegjort for det arbeidet som nå pågår for å opprette kompetansesentre for forebygging og behandling av spiseforstyrrelser – kompetansesentre som retter seg både mot helsepersonell og lærere og mot dem som er rammet av spiseforstyrrelser.

Han har også redegjort for at vi får en handlingsplan til Stortinget fra Regjeringen om spiseforstyrrelser, med konkrete tiltak. Vi er fornøyd med statsrådets redegjørelse på disse to punktene, så fra Arbeiderpartiets side gjør vi nå forslagene nr. 1 og 3 om til oversendelsesforslag, men opprettholder realitetsvotering over forslag nr. 2.

Presidenten: Are Næss får ordet til stemmeforklaring.

Are Næss (KrF): Jeg er glad for at forslagsstillerne har omgjort forslagene nr. 1 og 3 til oversendelsesforslag.

Når det gjelder forslag nr. 2, er vi enig i intensjonene i forslaget, og jeg anbefaler representantene fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre å støtte dette forslaget.

John I. Alvheim (Frp): I likhet med siste taler er også jeg fornøyd med at forslagene nr. 1 og 3 oversendes, idet intensjonene i disse forslagene, håper jeg, blir godt ivaretatt i den planen som er bebudet fra Regjeringen.

Forslag nr. 2 vil jeg anbefale Fremskrittspartiets gruppe å stemme for.

Olav Gunnar Ballo (SV): SV støtter forslag nr. 2. Vi har ingen problemer med å gå inn for det, så jeg vil anbefale SVs gruppe å stemme for.

Sonja Irene Sjøli (H): Jeg er også glad for at forslagene nr. 1 og 3 blir oversendt. Helseministeren har klar-

gjort veldig godt intensjonen med den bebudede handlingsplan.

Jeg vil også når det gjelder forslag nr. 2, anbefale Høyres representanter å stemme for.

Presidenten: Dermed har vi kommet til veis ende når det gjelder stemmeforklaringer.

Presidenten har da merket seg at representanten Nybakk har bedt om at forslagene nr. 1 og 3 blir omgjort til oversendelsesforslag.

Forslag nr. 1 lyder i endret form:

«Det henstilles til Regjeringen å opprette kompetansesentre for forebygging og behandling av spiseforstyrrelser i alle helseregioner. Kompetansesentrene skal særlig rette seg mot etterutdanning og skoling av helsepersonell og lærere i tillegg til å gi veiledning til pasienter og deres pårørende.»

Forslag nr. 3 lyder i endret form:

«Det henstilles til Regjeringen å utarbeide en helhetlig handlingsplan for bekjempelse av spiseforstyrrelser, spesielt rettet mot barn og unge.»

Presidenten foreslår at disse forslagene oversendes Regjeringen uten realitetsvotering. – Det anses vedtatt.

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber Regjeringen vurdere å legge kunnskap om spiseforstyrrelser inn som et element i grunnutdanningen av sykepleiere og leger.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Marit Nybakk, Karita Bekkemellem Orheim og Asmund Kristoffersen bifaltes enstemmig.

S a k n r . 4*Referat*

1. (39) Riksrevisjonen legger fram: 1. Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjetterminen 1997 2. Saker for desisjon av Stortinget og saker til orientering (Dokument nr. 1 (1998-99))
 2. (40) Riksrevisjonens gjennomgåelse og vurdering av antegnelse til statsregnskapene for 1992-1996 desidert «Til observasjon» (Dokument nr. 3:1 (1998-99))
 3. (41) Riksrevisjonens kontroll med statsrådets (departementets) forvaltning av statens interesser i selskaper, banker, mv for 1997 (Dokument nr. 3:2 (1998-99))
- Enst.: Nr. 1-3 sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Møtet hevet kl. 14.10.